Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuuri- ja jäsenlehti

PIRTA

4/2018 Irtonumero 7,50 €

Larin Paraske -palkinto Liisa Matveiselle

Elämyksellinen Amos Rex

Himmelin harmoniaa

SISÄLLYS 4/2018

Tässä numerossa

Artikkelit

8 ”Pensasmustikat eivät ole mustikoita” / Sirkka-Liisa Mettomäki
12 Historiallisten pitojen monet roolit / Pekka-Erik Eskelin
15 Hernekeitto on ikivanha herkku ja osa ruoka-perinnettämme / Sanna Eldén-Pehrsson
16 Kahvikuppi on yhteyden symboli / Antti Maunu
20 Harmoniaa ja läsnäoloa / Eija Koski
24 Elämyksellinen Amos Rex / Petra Nikkinen
32 Viron satakieli / Merja Leppälahti

Kolumnit

7 Kultaiset muistot / Virpi Hämeen-Anttila
39 Pöhötautista perinnettä / Niina Hämäläinen

Palstat

3 Pääkirjoitus / Sirkka-Liisa Mettomäki
19 Kulttuuriuutiset
22 Erilaiset asujat: Leppoisaa latte-elämää insinööri-kommuunissa / Karoliina Randelin
28 Koruiloa: Ihanaa, leijonat, ihanaa! / Ville Jokela
31 Puheenjohtajalta: Kierrätetään! / Ildikó Lehtinen
34 Kielestä kiinni: Kielitietoisuus on kansalaistaito / Tiina Onikki-Rantajääskö

26 Arviot

Ajankohtaista

4 Kansanlaulajalle suomen kieli on rikkaus / Amanda Kauranne
11 Vuoden teema 2019 / Laura Seesmeri
27 Saarijärven naiset saivat tarkastetun puvun / Taina Kangas
37 Vuosikokousuutiset 2018 / Sirpa Huttunen

s.16

Nyt kahville!

s.20

”Himmelin katsominen on minulle kuin kuuntelisin kaunista intonaatiota, harmoniaa.”

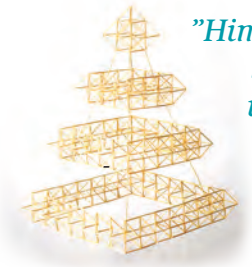

s.24

Kuva **Amos Rex / Tuomas Uusheimo**

s.37

Kuva **Seija Tiihonen**

VASTUULLISTA JOURNALISMIA

PIRTA

Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuuri- ja jäsenlehti

Ilmestyy 1.12., 57. vuosikerta, numero 4.
Pirta ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Toimitus

Päätoimittaja Sirkka-Liisa Mettomäki, puh. 040 580 4964, sirkka-liisa.mettomaki@finlit.fi

Toimitussihteeri Petra Nikkinen, puh. 040 521 7772, nikkinenpetra@gmail.com

Pirran toimitusneuvosto Satu Laatikainen, Merja Leppälahti, Karoliina Randelin, Laura Seesmeri

Graafinen suunnittelu MaaruDesign / Leena Malmberg

Painopaikka Painotalo Plus Digital Oy

Pirran tilausmaksu 30 euroa / vsk.
Nordea Helsingin Yrityspankki
FI90 2142 1800 0097 33

Pirta 1/2019 ilmestyy 1.2.2019.
Aineiston tulee olla toimituksessa 15.12.2018 mennessä. Osoitteenmuutokset oman yhdistyksen kautta.

KALEVALAISTEN NAISTEN LIITTO

Neljäs linja 24, 00530 Helsinki
www.kalevalaistennaistenliitto.fi

Puheenjohtaja Dosentti Ildikó Lehtinen, ildikolehtinen@gmail.com

Toiminnanjohtaja Sirpa Huttunen, puh. 050 520 1314 sirpa.huttunen@kalevalaistennaistenliitto.fi

Toimistosihteeri Leena Asp-Rinne, puh. 050 412 2021 leena.asp-rinne@kalevalaistennaistenliitto.fi

Instagram #kalevalaisetnaiset

www.kultti.net

YMPÄRISTÖMERKKI MILJÖMÄRKT
4041 0089
Painotuote

PEFC

ISSN 0783-0424

Kannessa himmelisti Eija Koski.
Kuva **Katja Lösönen.**

Kärpässienen pilkut

Pienet sormenjäljet kärpässienen pilkkuina päiväkoti Väinämöisen kiitoskortissa Rovaniemen kalevalaisille… Voiko tämän liikuttavammin kertoa yhteistyöstä, siitä miten Rovaniemen kalevalaiset siirtävät perinteitä, auttavat ja järjestävät mielekästä tekemistä pienille ihmisille. Niille, jotka ovat tulevaisuuden kalevalaisia, toimijoita, päättäjiä ja tukijoita. Suosittelen, että kaikkiin yhdistyksiin hankitaan Elonkeraista, Rovaniemen Kalevalaisten Naisten 70-vuotishistoriikki. Kirjassa avataan konkreettisesti ja innostavasti sitä työtä, mitä on tehty ja mitä juuri nyt tehdään. Minussa kirjan lukeminen sai aikaan sen, että mieleen alkoi pulpahdella ideoita mitä erilaisimmista tavoista toimia.

On tyytyväinen olo. Pidän yleensä tarkkaan kiinni vapaa-ajastani, koska tarvitsen työni lomaan hiljaista aikaa itselleni, ajattelulle, lukemiselle ja vaeltelulle. Olen kuitenkin iloinen, että vietin kaksi vuorokautta Rovaniemen kalevalaisten ja muiden kalevalaisten kanssa Lapin läänin pääkaupungissa. Parasta olivat keskustelut, jotka johtivat eteenpäin – herkullisen illallisen ja mukavan illallisseuran lisäksi.

Pirta on tulevaisuudessakin Pirta, alaotsikkonaan ensi vuoden alusta Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuurilehti. Jäsenlehtisyyttä ei tarvitse erikseen korostaa. Kolme painavaa, isolla kirjaimella alkavaa sanaa merkkaavat Pirran kyllä meidän lehdeksemme. Pirta säilyy edelleenkin paperilehtenä, kulttuurilehtiähän ei Suomessa juuri enää paperilla ilmesty, joten tämä voi hyvin olla markkinoinnissa vahvuutemme. Verkkoon Pirta siirtyy aina seuraavan numeron ilmestyessä, koska verkkolukemisen kannattajiakin meissä on.

Myös erilaisista aihealueista ja jopa juttuideoista minulla on nyt pitkä lista. Sieltä on hyvä poimia uutta tulevaisuuden Pirtoihin. Kaiken kaikkiaan oli rauhoittavaa kuulla, että tämänhetkiseen suuntaan ollaan tyytyväisiä: asiantuntevasti vanhaa ja uutta perinnettä, kirjallisuutta ja suomen kieltä. Ymmärrämme kaikki kulttuurin käsitteenä laajasti, emme halua sulkea pois, vaan ottaa mukaan.

Tällaisessa positiivisessa mielentilassa on mukava ryhtyä lopettelemaan tätä vuotta ja astumaan seuraavaan. Toivon, että kaikilla teilläkin on iltojen pidentyessä ja päivien lyhentyessä ollut mahdollisuus hiljalleen rauhoittua kohti vuodenvaihteen juhlakautta. – Mutta miten olisi piparien paisto tai joulukorttien askartelu lähistön päiväkodissa tai vanhustentalossa?

Kiitos teille tästä vuodesta, rauhallista joulua ja onnea tulevaan!

Sirkka-Liisa Mettomäki

Kuva **Gary Wornell**

Liisa Matveinen on omistanut koko uransa kansanmusiikin esittämiselle, kehittämiselle ja uudistamiselle.

Kansanlaulajalle suomen kieli on rikkaus

Kalevalaisten Naisten Liiton myöntämä Larin Paraske -tunnustus annettiin kansanlaulaja, kanteleensoittaja Liisa Matveiselle. Taiturillisen sanankäyttäjän hallussa ovat kaikki kansanlaulun tyylit ja mitat.

Teksti **Amanda Kauranne**, kuva **Seija Tiihonen**

– Kansanrunous on kaiken luovuuden lähde musiikissani, kertoo Liisa Matveinen.

– Runolaulut ovat säilyneet muistinvaraisena satoja, kenties tuhansia vuosia ja niistä on hioutunut kaikki turha pois. Sanat kertovat ihmisten tunteista. Ne eivät ole vuosisatojen saatossa muuttuneet miksikään. Tekstit herättävät minussa tunteita - ja värejä. Niitä yritän kuvata musiikillani.

Rakkaudesta arkaaiseen musiikkiin

– Suomalainen kansanlauluperinne on monipuolista siksi, että olemme olleet monen vallan välissä, mutta myös koska meillä on paljon vähemmistöjä, joiden perinne rikastuttaa kulttuuriamme. Koska olemme näin pieni maa, on juuri kieli ollut kansanrunoissa äärimmäisen tärkeä. Se on niin erityislaatuista, etteivät sen symboliikka tai synonyymit käänny yhtä ilmaisuvoimaisesti muille kielille. Ehkä siksi minulle rakkaimpia kansanlaulumittoja ovat arkaaisen perinteen runolaulu ja itkuvirsirunous, koska niissä on symboliikkaa ja alkusointuisuutta, jotka tekevät kielestä kaunista. Loppusointuinen musiikki, johon nykyään olemme menneet, on minusta oikeastaan aika ennalta arvattavaa, hän nauraa.

Liisa Matveinen aloitti Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osaston ensimmäisellä vuosikurssilla vuonna 1983 ja on ollut mukana merkittävissä nykykansanmusiikkiyhtyeissä kuten Niekussa, Tallarissa, Hedningarnassa ja nykyään Suden aika -yhtyeessä. Vuonna 2015 häneltä ilmestyi Äänellä itkun -opas, jossa avataan itkuvirsiperinnettä ja annetaan vinkkejä itkuvirsirunouden tekemiseen. Itkukielessä metaforat ja sanojen hellittelymuodot ovat olennaisia.

– Itkijä Martta Kuikka ilmaisi sen muinoin ihanasti: itkuvirsirunoudessa sanat pitää ”sulostuttaa ja tehdä kauniimmiksi”. Itkuvirsissä ollaan ylemmällä tasolla kuin arkikielessä. Minusta ne ovat esikristillisiä rukouksia, joissa aina toivotetaan toiselle jotain parempaa. Jos joku on kuollut, puhutaan vainajasta kauniisti, mutta myös toivotetaan jäljelle jääneille voimia. Itkuvirret ovat olleet myötäeläviä ja empaattisia, eivät oman elämän terapointia. Niissä viehättää myös vapaamittaisuus: ne ovat omanlaistaan improvisaatiota.

Mahtilaulajista levyjä

Matveisella on plakkarissa myös loppusointuisella rekilaulumitalla tehtyä musiikkia. Vuonna 1996 ilmestynyt Ottilia-levy on alavutelaisen rekilaulutaiturin Tiila eli Ottilia Ilkan laulustosta.

– Kansanmusiikissa on naisia, joilta löytyy valtava tuotanto, kuten Tiila Ilkalta tai Mateli Kuivalattarelta. Ilkan lauluja on nuotinnettu, mutta vain ensimmäinen säkeistö. Kun ne kuuntelee kokonaan Erkki Ala-Könnin tekemiltä äänityksiltä, huomaa, miten joka säkeistö on laulettu vähän eri tavalla ja silloin ymmärtää kansanlaululle ominaista jatkuvaa muuntelua.

”Koska olemme näin pieni maa, on kieli ollut kansanrunoissa äärimmäisen tärkeä.”

Mateli Kuivalatar eli Magdalena Kuivalainen puolestaan on tuttu Matveiselle hänen synnyinseudultaan ja nykyisestä kotipaikastaan Ilomantsista. Siellä Mateli lauloi Elias Lönnrotille vuonna 1838 kaksi päivää putkeen.

– Olisi siinä haastetta nykylaulajille, virnistää Matveinen. Vuonna 1999 ilmestyi tämän mahtilaulajan materiaalista levy yhdessä Tellu Turkan kanssa.

– Mateli oli ensimmäinen levy, jolle sävelsin kappaleita, sitä ennen olin tyytynyt vain sovittamaan perinnemelodioita. Levyä oli iso kynnys lähteä tekemään, sillä Mateli oli korkealla jalustalla Ilomantsissa ja hänen runojaan oli aina lausuttu juhlissa. Halusin tehdä niitä eläväksi nimenomaan laulamalla. Koska nykyajan ihmiset eivät ole tottuneet runolaulujen säelauluun, tein kappaleisiin säkeistöjä ja kertosäkeitä, jotta ne olisivat helpommin lähestyttäviä. Samasta syystä teimme myöhemmin Runolaulutanssit-levyn, jossa mukana ovat Tellun lisäksi

(jatkuu) ››

”Itkuvirret ovat olleet myötäeläviä ja empaattisia.”

Taito Hoffrén ja Tallari-yhtye. Ajattelin, että kun ihmiset viheltävät tuolla katukuvassa Katri Helenaa tai muuta iskelmää, niin voisivatko he vihellelläkin kalevalamittaista tangoa? Ettei olisikaan mikään ongelma laulella humppaa Väinämöisen seikkailuista!

Luomista lauluilla ja langoilla

Kansanlaulun uudistamista tapahtuu sanoituksia myöten myös nelihenkisessä lauluyhtyeessä Suden aika.

– Kansanrunouden tekstit voivat olla surumielisiä, koska elinympäristöt olivat ennen karuja. Olen nykyaikana halunnut tehdä runoja, joista olisi ihmisille lohtua ja joista tulisi hyvä mieli. Aina jokin säe löytyy kansanrunosta ja sen ympärille voi alkaa kutoa jotain omaa maailmaa, kertoo Matveinen. Yksi esimerkki on kappale Kutimien kalkkehessa, jossa lauletaan neulomisesta.

Käsityöt ovatkin vieneet Matveisen mennessään ja tätä nykyä hän luo ahkerasti sillä saralla myös ammatikseen. Muutama vuosi sitten hän muutti takaisin juurilleen Ilomantsiin ja opettaa nyt musiikkiopistossa ja kansalaisopistossa.

– Rehtori on antanut minulle vapaat kädet keksiä kursseja. Tavoitteenani on tehdä paikallisesta kuulonvaraisesta perinteestä sikäläisten harrastajien ja muusikoiden kanssa ohjelmakokonaisuuksia matkailijoille. Seudulla on elänyt 60 runolaulajaa eli materiaalia löytyy.

Uusia julkaisuja ei juuri nyt ole suunnitteilla, vaikka Äänellä itkun -oppaan kylkeen on toivottu levyä, jolla olisi ääninäytteitä. Ensi vuonna keikkailu jatkuu paitsi Suden ajan keväällä ilmestyneen Sisaruet-levyn parissa, myös Tellu Turkan kanssa duona, kun Mateli-levy viettää 20-vuotisjuhliaan.

Kieli muuttuu, perinne jää

– Pääkaupunkiseudulla suomen kielen mukaan on tullut niin paljon englantia, että äidinkielen osuus tuntuu köyhtyneen. Se on ajan ilmiö myös muissa kielissä, Matveinen pohtii.

– Mutta puhukoot tietokoneajan nuoret mitä tahansa, he ovat kuitenkin kiinnostuneita omista juuristaan! Edellisellä sukupolvella oli vähättelevä ajatus, että kaikkialla muualla on hienompaa kuin täällä. Nyt on tullut uusi sukupolvi, joka on nähnyt, että Suomessa on aivan ainutlaatuinen oma perinne, juuri kielestä johtuen.

INFO

Larin Paraske -palkinto jaetaan vuosittain taitavalle sanankäyttäjälle

Kalevalaisten Naisten Liiton myöntämä palkinto jaetaan vuosittain runonlaulajien perinteen jatkajalle nykyajassa. Tämän vuoden palkinnon saaja ilomantsilainen Liisa Matveinen on omistanut elämänuransa kansanmusiikin esittämiselle, kehittämiselle ja uudistamiselle, mutta hänen opetuksessaan, sävellyksissään ja sovituksissaan on yhdistävänä säikeenä ja lähtökohtana kulkenut koko ajan ikivanha kalevalainen runonlaulu.

Larin Paraske -palkintoa on jaettu vuodesta 1996 lähtien. Palkinnon saajia ovat muun muassa runoilija Kirsi Kunnas 2017, runoilija Jenni Haukio 2015, kirjailija, ohjaaja Juha Hurme 2014, vapaa kirjoittaja Kaarina Hazard 2013, urheilutoimittaja Antero Mertaranta 2011, kansanmuusikko Sari Kaasinen 2010 ja runoilija Heli Laaksonen 2009.

Vielä ehtii!

Suomen käsityön museon kiertonäyttely - Suomalainen kansallispuku – on vielä esillä Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseossa Seinäjoella. Näyttely on osa viime vuonna koottua Suomalainen kansallispuku -näyttelyä, joka oli Suomen kansallispukukeskuksen suursatsaus Suomen itsenäisyyden juhlavuoteen. Näyttely on avoinna 6.1.2019 asti.

Törnävän museoalue, Kivinavetta,
Törnäväntie 23, Seinäjoki

Näyttely on avoinna
ke klo 12–18, to, pe ja su 12–16

(mainos)

Kultaiset muistot

Teksti **Virpi Hämeen-Anttila**, kuva **Otava / Mirva Kakko**

Pohdin muistamisen mekanismeja ensi kerran lapsena, kun äitini muisti minulle tärkeän yksityiskohdan eri tavalla kuin minä. Sain kahdeksanvuotiaana kirkkaan turkoosin värisen juhlamekon. Inhosin sitä välittömästi. Kenelläkään ei ollut sen väristä mekkoa, ja lapsena tahtoo ennen kaikkea kuulua joukkoon. Kun toin ilmi vastenmielisyyteni, äitini oli ihmeissään. Hänen mukaansa olin useita kertoja sanonut, että turkoosi on lempivärini. Omasta mielestäni en ollut ikinä päästänyt suustani tällaista arviota.

Myöhemmin tajusin, mistä ristiriita oli syntynyt. Olin saanut puoli vuotta aiemmin koulusta täytekynän, jonka holkki oli turkoosinvärinen. Rakastin kynää, koska se oli ensimmäinen, jolla saatoin kirjoittaa ”oikeaa kirjoitusta”. Koska paijasin ja ylistin kynää lakkaamatta, äitini päätteli, että kehut johtuvat sen erikoisesta väristä. Hänen aivoissaan syntyi tarina, jossa sanon rakastavani turkoosia väriä. Kun kiduin koulun juhlissa epämieluisan huomion kohteena, tajusin senkin totuuden, että kynä, jossa yksi pieni osa on papukaijan värinen, voi olla kaunis, mutta mekko, joka hehkuu Amazonasin väreissä, on ainakin 1960-luvun harmaassa Suomessa väärä valinta.

Vuosien myötä vastaan on tullut kerta toisensa jälkeen tilanne, jossa muistan tapahtumat toisin kuin joku toinen. Olen oppinut, että tämä on väistämätöntä. Koska jokainen on erilainen, jokainen katsoo ohi valuvaa elämää omasta ainutlaatuisesta näkökulmastaan. Hänen historiansa, tarpeensa ja toiveensa värittävät sekä tulkintaa siitä, mitä hän kokee, että muotoa, jollaiseksi koettu hänen muistissaan koodataan. Siksi saman perheen lapsilla voi olla eri muisto samoista tapahtumista. Muistoihin tunkeutuu myös ulkopuolisia tekijöitä. Mieheni on kertonut minun muistoni omanaan, ja kun olen tehnyt itse samoin, olen ymmärtänyt, että läheisten ihmisten muistot sekoittuvat toisiinsa. Kun tarina kerrotaan kyllin monta kertaa, se alkaa näyttää omalta.

Nuorena minua harmitti kovasti muistojen sotkuisuus. Minulle oli tärkeää ehdoton totuus menneestä, eikä siihen tuntunut millään pääsevän käsiksi. Vuosien mittaan mielipiteeni on muuttunut. Ihmisen muistin on tarkoitus olla valikoiva, muunteleva ja tarinoiva. Muistot eivät synny historiantutkimusta varten, vaan rakennamme niillä itse kukin persoonaamme ja elämämme kaarta. Jos tiede hokee, että yksittäisellä elämänkululla ei ole päämäärää eikä rakennetta, se unohtaa ihmisen sisäiset tarpeet. Ihminen on paitsi kätevä ja leikkivä, myös tarinahakuinen. Kun hän näkee tapahtuman, hän sijoittaa sen osaksi tarinaa. Tunteakseen itsensä hänen on pakko hahmottaa elämänsä tarinana, ja tarina syntyy muistojen verkostosta.

On selvää, että vasta vanhetessa opimme arvostamaan muistojamme. Kovin nuorena katse ei käänny taaksepäin. Tyypillistä on myös, että lapsuuden muistot ovat vahvimmat: lapsen ilon ja mielipahan tunteet painuvat niin tiiviisti aivoihin, että ne nousevat ensimmäisenä tajuntaan, kun kohtaamme aikuisena oikean ärsykkeen. Jokin tuoksu, näky tai muu yksityiskohta voi siten kutsua esiin hyvinkin elävän ja monimutkaisen muiston.

Kun olen tutkinut muistojeni aarrearkkua, olen harmitellut sitä, että olen pitänyt päiväkirjaa vain viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vaikka muistot ovat persoonallisesti värittyneitä, ne hyötyvät kiinnekohdista ja apuvälineistä. Tällaisia ovat valokuvat, esineet, talot, kirjeet ja muistiinpanot. Minua huolestuttaa käsin kirjoittamisen ja paperille säilyttämisen väheneminen ja minimalistisen asumisen ihanne. Voiko sähköisiin välineisiin luottaa, kun teknologia vanhenee niin nopeasti? Siivoaako konmarittamisesta innostunut pois osan omasta tarinastaan?

”Pensasmustikat eivät ole mustikoita”

Bui Viet Hoa ja miehensä Vo Xuan Que ovat viettäneet Suomessa ison osan työikäänsä, samoin perheen tyttäret Le ja Lam ovat käyneet koulunsa Helsingissä. Kaikilla on kuitenkin kiinteät suhteet synnyinmaahan Vietnamiin.

Teksti **Sirkka-Liisa Mettomäki**

Kalevala, Seitsemän veljestä, Ihmiset suviyössä, … viimeisimpänä Katja Ketun *Kätilö* tältä kesältä. Bui Viet Hoan käännöstöiden luettelo on kunnioitusta herättävä. Kun tähän lisätään vielä seitsemän Tove Janssonin muumikirjojen käännöstä yhdessä Vo Xuan Quen kanssa, ihailu vain kasvaa. Kääntäjien ansiosta maailman eri kolkilla on mahdollista tutustua suomalaiseen sanataiteeseen, ja lähes 75 miljoonaa vietnamin kielen puhujaa voi kiittää nimenomaan Hoaa ja Quea.

Bui-Vo-perheen koti on ollut vakituisesti Suomessa vuodesta 2002, ensin Espoossa, nyttemmin Helsingissä. Mutta on Suomi heille muutakin kuin pääkaupunkiseutua.

– Meille Suomi on auennut Kalevalan kautta. Helsingin lisäksi meille on Karjala tutuinta seutua, ja se johtuu minusta. Tulin ensimmäisen kerran Suomeen 1980-luvulla ja tosi nopeasti syntyi ajatus kääntää Kalevala vietnamiksi, kertoo Hoa.

Perhe on reissannut myös muualla Suomessa, aina Lappia myöten. Totta kai on haluttu esitellä lapsille uutta kotimaata, mutta samalla on itsekin tutustuttu suomalaiseen elämänmenoon, ehkä aluksi kummallisiltakin näyttäviin ilmiöihin ja asioihin.

Suomeen perehtyminen kulminoitui itsenäisyyden juhlavuonna 2017, kun Vietnamissa ilmestyi Quen kirjoittama Suomea ja suomalaisuutta avaava teos *Phan Lan – Ngoi Sao Phuong Bac* (Suomi – Pohjoinen tähti). Perustietojen lisäksi oman lukunsa ovat saaneet myös sisu ja sauna, tasa-arvo ja koululaitos sekä esimerkiksi vapun juhlinta. Faktatietoa täydentävät Quen ja koko perheen 15 vuoden aikana keräämät kokemukset ja havainnot suomalaisista ja elämästä Suomessa.

Kalevala ja Monin ja Manin lapset

Bui Viet Hoa lähti 1980-luvulla Vietnamista opiskelemaan Unkariin. Tämä ei ollut hänen oma valintansa, vaan maan tavan mukaan lahjakkaalle ylioppilaalle osoitettiin opiskelupaikka ja -ala jonkin muun sosialistisen maan yliopistossa. Budapestissa ja Debrecenissa Hoa opiskeli unkarin kieltä ja kirjallisuutta. Sivuaineena hänellä oli suomen kieli ja kulttuuri. Lorand Eötvös -yliopiston suomen kielen lehtorilla Outi Karanko-Papilla oli Hoan mukaan ratkaiseva merkitys kannustajana ja opastajana, kun hän päätti lähteä Suomeen.

Kalevala oli Hoalle jonkin verran tuttu jo Suomeen tullessa. Kalevalan juhlavuosi 1985 oli ollut iso tapahtuma Unkarissakin. Opintojen ohella hän otti yhteyttä Kalevalaseuraan ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan ja tutustui suomalaisiin kansanperinteen tutkijoihin.

– Outi Karanko-Pap, Juminkeon Sirpa ja Markku Nieminen sekä Kalevalan unkarintaja István Rácz ovat yksittäisistä ihmisistä ehkä eniten vaikuttaneet siihen, millainen urastani on tullut, kiittää Hoa.

Käännöstyön aikana Hoa teki useita kenttämatkoja Vienan Karjalaan. Siellä hän tapasi monia vanhan kulttuurin taitajia, ja kuten Elias Lönnrotilla oli tärkeänä johdattelijana Kalevalaa kokoonpannessaan Vaassila Kieleväinen, Hoallakin oli omansa. Vienalainen kirjailija Ortjo Stepanov opasti häntä ensimmäisenä ”kalevalaiseen maailmaan”, jollaista ei kirjoista voi oppia.

Koko Kalevalan runomuotoinen vietnaminnos valmistui 1994

Hoan kiinnostus kansanperinteeseen ei jäänyt vain Kalevalaan. Vietnamissa elää kymmeniä kansoja, joilla kaikilla on myös eeppistä runoutta, osin vielä elävääkin. Hän päätti hyödyntää osaamistaan ja ryhtyi vuonna 1999 tekemään vertailevaa tutkimusta suomalaisesta ja vietnamilaisesta eeppisestä runoudesta. Hän vertasi kalevalaista runoutta yhden vietnamilaisen vähemmistökansan, muong-kansan maan ja veden syntyepiikkaan. Tutkimustaan varten hän teki kenttämatkoja Vietnamissa. Vuonna 2002 Hoa väitteli Budapestissa tohtoriksi tutkimuksella *Vietnamilaisen muong-kansan arkaistinen eepos ja Kalevala*.

Vietnamin kansaneepos *Con Cháu Mon Mân* (Monin ja Manin lapset) ilmestyi Hoan toimittamana 2008. Eepok-

Kaksivuotias Le Kalevalan laulumailla Venehjärven kylässä kesällä 1995. Kuva **Vo Xuan Que**

sessa Hoa on yhdistänyt tarinaksi useamman Vietnamissa asuvan kansan eeppisiä runoja siten, että niistä muodostuu yhtenäinen kertomus kansojen yhteisestä myyttisestä menneisyydestä.

Perhe-elämää ja kirjallisia töitä

Vuonna 1990 Hoa meni Vietnamissa naimisiin kielentutkija ja kääntäjä FT Vo Xuan Quen kanssa. Tyttäriä on kaksi, vanhempi on Le ja nuorempi Lam. Perhe on elänyt 2000-luvun alkupuolelta asti Suomessa. Tärkein syy Suomessa asumiseen ovat olleet käännöstyöt ja sitten tyttäret, jotka ovat käyneet koulunsa Suomessa. Sittemmin tyttäret ovat opiskelleet myös maailmalla, Iso-Britanniassa, Intiassa ja Yhdysvalloissa.

Elämä kaukana kotoa ei ole aina ollut helppoa. Se on vaatinut paljon sopeutumista ja varmasti myös periksi antamista. Toimiminen Suomessa asuvien vietnamilaisten muodostamassa yhteisössä onkin ollut perheelle tärkeää, samoin kuin vieraileminen Vietnamissa mahdollisimman usein. Siellä on sukulaisia ja ystäviä. Perheellä on myös laaja Suomen suomalaisten ystäväpiiri.

Kääntäjän ja kirjailijan työ on aika yksinäistä. Hoalla ja Quella on kuitenkin tukea toisistaan, mahdollisuus vuoropuheluun, kun tulee tilanteita, joissa tarvitaan asiantuntevaa ja ymmärtävää keskusteluapua. Harvoin näistä töistä kiitostakaan heruu. Onkin ilo kertoa, että vähän ennen Pirran painoon menoa tuli tieto, että WSOY:n kirjallisuussäätiö on myöntänyt vuoden 2018 tunnustuspalkintonsa Hoalle hänen ansioistaan suomalaisen kirjallisuuden vietnamintajana.

– Palkinnolla on suuri merkitys koko meidän perheelle. Se kannustaa jatkamaan työtä, että ei ole turhaan tätä tehnyt, iloitsee Hoa.

Palkinnoista mainittakoon myös Kalevala Korun kulttuurisäätiön Lasten Kalevala -rahaston tunnustuspalkinto vuonna 2007, Kalevalaseuran eepospalkinto 2009 sekä Suomen Hanoin suurlähetystön sekä Hoalle että Quelle vuonna 2014 antama tunnustuspalkinto *Creative persons of the Year* Suomen ja Vietnamin välisten suhteiden hyväksi tehdystä työstä.

(jatkuu) ››

Pöydän ääressä

Kuten monissa Suomen perheissä, Bui-Vollakin tärkeät keskustelut käydään keittiön pöydän ääressä. Minulla oli jälleen kerran mahdollisuus istua heidän pöytäänsä, keskustella asioista ja elämästä ja yhteisistä muistoista, joita on yli 30 vuoden ajalta.

Söimme herkullista ruokaa, muun muassa kuhaa vietnamilaisella tvistillä. Jälkiruoaksi saimme täytekakkua, jossa oli koristeena vadelmia ja pensasmustikoita. Kun tutkimme kauniisti koristeltua kakkua, huomautti Lontoossa muutaman vuoden opiskellut Le:

– Englannissa sanoivat näitä mustikoiksi, mutta minä sanoin, että nämä eivät ole mustikoita, vaan pensasmustikoita. Oikeat mustikat kasvavat metsässä.

Tästä johduimme keskustelemaan ”suomalaisuuksista” ja vietimme hauskan tovin, kun teimme toisillemme tunnustuksia Karoliina Korhosen *Finnish Nightmares* -sarjakuviin liittyen. Yllätimme itsemme kuuntelemasta ennen ulosmenoa oven takana, että rappukäytävästä ei kuulu ääniä, että ei tarvitsisi turhaan naapureiden kanssa puhella.

– Aika suomalaista tai jopa kalevalaista, jos muistaa Lastu joessa -asutustarinan.

Olen Hoan ja Quen kanssa samaa sukupolvea. Eläkeikä alkaa kohta olla niin lähellä, että sitä voi jo alkaa suunnitella. Minusta heidän haaveensa asua tulevaisuudessa puolet vuodesta Suomessa, puolet Vietnamissa, on loistava. He ovat kahden maan ja kahden kulttuurin ihmisiä, suomalaisia ja vietnamilaisia yhtä aikaa. Todellisia sillanrakentajia!

Telttailemassa Repovedellä heinäkuussa 2014. Aamiaisella Hoa, Que ja Le. Kuva **Vo Quynh Lam**

Vuoden 2019 teema
Kertoen & kuunnellen

Mitä olisi ihmisten välinen vuorovaikutus ilman kertomuksia? Mitä olisivat kertomukset ilman kuulijaa? Kalevalaisten Naisten Liiton seuraavan vuoden teema johdattelee meidät kuuntelemaan ja avaamaan omia kertomuksia.

Teksti **Laura Seesmeri**

Mitä me tietäisimme maailmasta, ellei joku olisi kertonut siitä meille? Miten kukaan voisi tutustua minuun, ellen kertoisi itsestäni? Miten voisimme hahmottaa aikaa ennen meitä, ellemme saisi kuulla siitä kerrottavan? Kertominen ja kuunteleminen ovat inhimillistä vuorovaikutusta, tärkeä side minun ja maailman, ystävien, nykyhetken ja menneen välillä. Ne ovat myös avaimia tasa-arvoiseen toisten kohtaamiseen.

Muuttuvassa maailmassa emme ehkä huomaakaan mihin kaikkialle kertomisen ja kuuntelemisen maailmat ulottuvat. Vaikka meillä on uusia välineitä kommunikointiin, tarvitsemme silti kertomisen perustan eli omaa ääntä ja sille vastaanottajan. Kertominen ja kuunteleminen voivat tapahtua viestiryhmässä, sosiaalisessa mediassa, puhelimessa tai kasvokkain. Kyse on aina kohtaamisesta ja viestin välittämisestä.

Kertomukset ovat olennainen osa aineetonta kulttuuriperintöä. Suomessa Unescon aineettoman maailmanperinnön listaukseen liittyvää ja sinne kansallisia ehdotuksia pohjaavaa työtä tehdään poikkeuksellisen yhteisölähtöisesti. Sauna on asetettu ensimmäiseksi kansalliseksi ehdotukseksi aineettoman kulttuuriperinnön maailmanperintölistalle, mutta kansalliseen wikiluetteloon on jo kertynyt paljon aineetonta tietoa. Kalevalaisten Naisten Liitto on vetovastuussa Elävän perinnön wikiluetteloinnin suullisen perinteen ringistä.

Suullinen perinne on laaja käsite, joka pitää sisällään kaikenlaista kertomisen ja kuuntelemisen piiristä. On erilaisia kerronnan lajeja; eeppinen runous, maailmansyntymyytit, historialliset kronikat, legendat, itkuvirret, balladit, rekilaulut, sananlaskut, arvoitukset, juorut, urbaanit legendat. Muutamia mainiten. Ehkä kuuntelemistakin voisi luokitella erilaisiin tapoihin; uteliaisuus, tiedonjano, oppiminen vaarojen välttämiseksi, skandaalinkärystä nauttiminen, tutustuminen, ilo, yhteisöllisyyden luominen, solidaarisuus.

Kalevala ja suomalainen kansanperinne ovat täynnä erilaisia kertomisen muotoja ja sitä kautta myös kuuntelemisen tapoja. Löytämällä vanhasta, voimme luoda uusia muotoja ja ilmiöitä. Kerronnan juuret ovat syvällä, mutta sanojen latvat kurkottavat kauas ylös. Tulevana vuonna voimme etsiytyä tarinoiden lähteille, avata korvat kuulemaan jotakin tuttua, jotakin yllättävää. Aina olemme kuitenkin yhdessä; kertoen & kuunnellen.

”Kertominen ja kuunteleminen ovat inhimillistä vuorovaikutusta.”

Historiallisten pitojen monet roolit

Pekka-Erik Eskelinen on tutkinut 1800-luvun lopulta 1900-luvun puoliväliin asti ulottunutta varsinaissuomalaista pitoperinnettä. Ominaista pidoille olivat tarkka hierarkia ja vakiintuneet käytännöt.

Teksti **Pekka-Erik Eskelinen**

Talonpoikaisessa Varsinais-Suomessa on järjestetty ruokapitoja yleisimmin häiden, hautajaisten ja lukukinkereiden yhteydessä. Esimerkiksi Perttelissä pitolajeiksi on tyhjentävästi määritetty hautajaiset, häät, syntymäpäiväkutsut, nimipäiväkestit, lukukinkeripidot, talkoopidot, tupaantuliaiset sekä pidot ”ilman mitään muuta tarkoitusta” eli kalaasit. Sauvossa pidettiin myös niin kutsuttuja sukulaiskestejä ”ilman mitään erikoismerkitystä”. Myös kalaasit ja sukulaiskestit kuitenkin päivittivät sosiaalisia suhteita.

Kun nuoria lähti Rauman maalaiskunnasta merille ja ulkomaille, järjestettiin läksiäistanssit.
Pyhämaan pito-oloja kuvaava merikapteeni kertoo, että pitoja oli häiden ja lukukinkerien lisäksi laivan vesillelaskun yhteydessä, ja loimaalaisinformantti muistaa kerran kultahäidenkin olleen ruokapidot.

– Juhlissa, häistä aina laivan vesillelaskuihin, oli kyse siirtymistä, jotka loivat ja sinetöivät symboliensa kautta siirtymän yhdestä sosiaalisesta elämänvaiheesta toiseen. Kinkereitä ei selkeästi voi nähdä siirtymäriitteinä, mutta lukuspidot aina pidettiin lukusten opuksi, kertoo Pekka-Erik Eskelinen.

Pekka-Erik Eskelisen lisensiaatintyön empiirisenä tutkimusaineistona on Turun yliopiston kansatieteen laitoksen vuonna 1958 keräämä Pidot ja pitopiirit -kyselyvastausaineisto ja sen Varsinais-Suomesta tulleet 29 vastausta.

– Keskeisiksi tutkimuskohteikseni nousevat muun muassa kuvaukset roolisuorituksista pidoissa. Tutkimuksessa kuvailen myös pitojen materiaalista ja fyysistä ympäristöä kuten koristeluja ja tilankäyttöä.

Eskelisen mukaan niin sanottuihin pitoperinteen rituaaleihin on yhteistä näkymättömän näyttäminen yksilön ja yhteisön elämän rajatilanteissa: rituaaleissa esitetään sosiaalisten suhteiden, käsitysten ja arvojen perusteet sekä olemassaolo.

– Rituaali on ennen kaikkea sopeutumista muutokseen yhteisössä ja yhteiskunnassa.

Paistia ja pannukakkua

Usein suuret pidot mahdollistuivat omavaraistalouden ja naapuriavun eri muotojen ansiosta. Pitojen valmistelusta alkoi arkielämästä poikkeava juhlan osuus ja pidoissa jaettu ruoka ja juoma kytkivät vieraat osaksi yhteisöllisyyttä. Naapuriapua ja sitä myöten sosiaalista arvonantoa osoitettiin usein samanarvoisille talonpoikaissäätyyn kuuluville pitopiirin taloille. Ruokavaroja tuonut talo viestitti arvostusta ja sai pitotalosta vastineeksi ruokavarojen tuojan prestiisiä symboloivat kyläkakot. Arvokkaimmaksi vastalahjaksi tulivat kuitenkin itse pidot tarjottavineen. Ruokapidot olivat merkittävin lahjanannon tapa, sillä lahjan puhtain muoto oli ruoka ja juoma.

Perniön pitäjän vuosien 1880–1890 pito-oloista kertova kyselyvastaaja kuvailee varsinaisen pitoaterian ruokalajeja seuraavasti:

Tavalliset räätit pidoissa: salatti etikka lanttu-maksa ja perunaloot kastike rasvan ja palvatun sian… lampaanliha. Alussa puljonki pirokin kanssa. Livekala ja suolakalaa, lohta lahnaa. Paistiakin. Voita 2–3 lajia, leipää koreissa. Sahtia riisivelliä tai puuroa, fäskynäsoppaa aina. Viimeksi aina pannukakkua ja kräämi – punainen kiisseli, makea.

Tämä oli vanhan tavan mukaista istumapöytäaikaa. Tuolloin pitovieraat istuivat isoissa pöydissä, joihin ruoka tarjoiltiin. Seisomapöytäaikana, johon siirryttiin 1900-luvun alkuvuosina, vieraat valitsivat ruokansa tarjoilupöydästä ja menivät sen jälkeen arvoasteensa tiedostaen kuka minnekin istumaan ja ruokailemaan. Seisomapöydän käyttöönotto viittaa osaltaan ruokapitojen uusiin vaikutteisiin. Pöydässä ei juuri ollut väkijuomia, poikkeuksena komeat häät, joissa oli tarjolla kotitekoisen sahdin ohella fapriikin olutta, joka oli kaadettu niin sanottuihin karafiineihin. Vieraat nauttivat alkoholia pääosin omista ”potuistaan”. Seisomapöytäajan ruokatarjoilu oli erittäin runsas.

Perttelin P:n häissä kahvipöytä oli keskellä salia, ja siinä oli kuppien ohella monenlaisia kahvileipiä. Samalle pöydälle kannettiin myös ruoka, jota oli ylenpalttisesti. Ruokailu kesti neljä tuntia.

Siirtyminen seisomapöydän aikaan aiheutti kiinnostavaa sosiaalista “kihinää”. Rahvaan epävarmuuteen seisomapöydän äärellä liittyi ennen muuta kiusallinen kursailu ja kuumeinen pohdinta siitä, että kaikki menisi oikeassa rankijärjestyksessä. Eri pitoroolien haltijoiden käyttäytymistä ohjasi kylän sisäinen sosiaalinen arvojärjestys. Osanottajat kokivat toimintansa luonnollisena tai oikeana asiana tehdä kulloisessakin rituaalisessa yhteydessä.

Hyväksytyt roolit

Seisomapöydän aikaisiin pitoihin liittyvä kursailu oli kuumeista pohdintaa siitä, kuka kehtaa ja kenen kuuluisi ottaa ensimmäisenä pöydästä. Myös ensimmäisen ottajan jälkeinen jatkojärjestys oli pikapikaa selvitettävä. Kovasti kursailtiin ja emäntä sai käskeä monta kertaa, ennen kuin mentiin ottamaan.

Jos pidoissa oli pappi, aloitti hän ja morsiuspari aterian. Mutta sen jälkeen sitä sitten olikin kruussamist. Vuosikaupalla sitten muisteltiin jälkeenpäin jos joku oli erehtynyt itsensä korottamaan. Useaan kertaan piti kehottaa ottamaan.

Eräissä pertteliläishäissä ei passari viitsinyt kovin kauan kehotella, vaan tokaisi tuskastuneena: – Menkkö nyy ensmäseks see ku luulee kaikem pare olevas.

Perttelin meijerin juustonsuolaajan rouva lähti ensiksi liikkeelle.

Pekka-Erik Eskelisen mukaan normin käsitteen avulla tutkitaan käyttäytymisen yhdenmukaisuutta, kun taas roolit selittävät hyväksyttyä ja odotettua erilaisuutta.

– Roolit osoittivat eri tehtäviä tietyissä sosiaalisissa tilanteissa. Roolin ylläpito edellytti sen vaatimien tietojen ja taitojen hallintaa, mutta myös roolin tunnistamista helpottavien merkkien, kuten pukujen, työasujen, kielenkäytön, äänenpainojen ja tilajärjestelyjen hyödyntämistä.

(jatkuu) ››

Kuva **Museovirasto / Ina Roos**.

Tällaisia roolien tunnuksia voi sanoa roolikalustoksi, jonka tehtävänä on erottaa eri roolit toisistaan sekä auttaa osallistujia tunnistamaan erot. Pitotalon edustajien; isäntäväen, kokkien, passareiden, muun apuväen sekä muusikoiden ja vieraiden, roolikalustot poikkesivat arkisesta käytännöstä ollen erityisen seremoniatyylisiä.

Kuka uskalsi toimia vastoin normeja?

Pekka-Erik Eskelisen tutkimusaineistossa käsiteltiin myös odotusten vastaista käyttäytymistä ja suoranaisia sääntörikkomuksia, jotka omalta osaltaan tekivät näkyväksi normatiivisten sääntöjen olemassaolon.

– Tämän kaltaiset odotusten vastaiset käyttäytymiset olivat suorassa ristiriidassa totutun sosiaalisen järjestyksen kanssa.

Mutta P:n vanha emäntä M.P. … kertoi, että heille P:aan tulivat pitoihin kutsumattomina H:n H:n pojat V:n kylästä noin vuonna 1900 ja istuivat salissa arvokkaimmilla paikoilla hienojen vieraiden joukossa karvalakit korvilla päässä ja suuret nahkaiset työhansikkaat käsissä komentaen tuomaan heille samat tarjoilut = trahtamenti, portsjuuni kuin kutsutuille vieraillekin. Sitten kun heille tuotiin ruokaa, niin he kahmivat = krohmisiva sitä suuhunsa käsin, viitsimättä käyttää lusikkaakaan, kiroilivat kauheasti ja puhuivat kamalan ruokottomia. Tämä oli harvinainen poikkeustapaus kuitenkin.

Pidot voidaan nähdä symbolisina hierarkianäytelminä, joissa korostettiin, että vain yhteisön varakkaat talolliset järjestivät isoja juhlia. Pitorituaalien mallit säilyivät aina 1950-luvulle asti vanhakantaisina sosiaalista arvojärjestystä heijastavina. Olisipa kiinnostava nähdä, miten viimeiset vuosikymmenet tähän päivään asti ovat muovanneet pitorituaaleja. Sitä Pekka-Erik Eskelinen suunnittelee tutkivansa seuraavaksi.

Kirjoittaja tekee väitöskirjaa Turun yliopiston folkloristiikan oppiaineeseen varsinaissuomalaisesta pitoperinteestä.

”Ruokapidot olivat merkittävin lahjanannon tapa, sillä lahjan puhtain muoto oli ruoka ja juoma.”

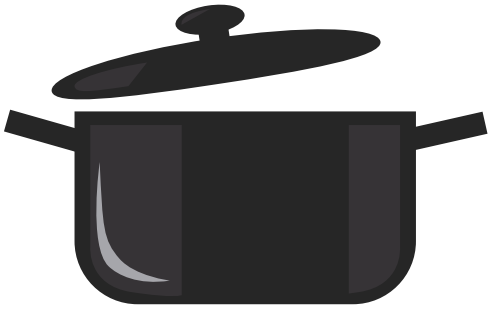

HUOM!

Kalevalan ja suomalaisen kulttuurin päivä

Varaslähtö 27.2.2019

Kansallismuseossa klo 16-19.30

Jatka tarinaa!

Osana Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen toimeenpanoa ja suullisen ringin toimintaa järjestetään Kalevalan päivän aattona 27.2.2019 tarinatapahtuma Kansallismuseossa. Tapahtuma on lähtölaukaus eri puolilla Suomea tapahtuville toiminnoille ja sosiaalisen median kampanjalle varsinaisena Kalevalanpäivänä.

Varaslähtö Kalevalan päivään Kansallismuseossa kiertyy tarinoiden ympärille. Avajaisissa päähallin täyttää laulu, tarinat, perinteisen ja tämän päivän vuoropuhelu. Tämän jälkeen jalkaudutaan tarinoimaan eri puolille museota lukuisiin tarinapajoihin. Kussakin pisteessä tarinoinnin aloittaa yksi tarinankertoja, joka myös moderoi tarinointia omassa ryhmässään.

Toivomme, että tarinakahvilat leviävät laajalle kahviloihin, koteihin, kouluihin ja kirjastoihin, mutta myös yllättäviin paikkoihin, esim. kauppakeskuksiin tai sairaaloihin. Tapahtumiin eri puolilla Suomea ja myös Ruotsissa houkutellaan mukaan toimijoita, jotka voivat itsenäisesti toteuttaa kampanjaa omilla paikkakunnillaan. Kalevalaiset naiset ovat tässä avainasemassa koollekutsujina. Kerätään tarinat yhteen aihetunnisteella #jatkatarinaa #eläväperintö.

Lisätiedot: toiminnanjohtaja Sirpa Huttunen: sirpa.huttunen@kalevalaistennaistenliitto.fi ja puh. 050 520 1314

”Pohjoisessa herneruuat tasapainottivat talonpoikien leipään perustunutta ruokavaliota.”

Teksti **Sanna Eldén-Pehrsson**

Hernekeitto on ikivanha herkku ja osa ruokaperinnettämme

Hernekeitolla on hieno historia. Hernekasveja on käytetty kivikaudelta asti. Hernekeitto, ”papusoppa” tai rokka, on ikivanhaa ruokaa, joka sattui sopimaan kirkon paastosäännöksiin katolisella keskiajalla. Paastoaminen kuului tuolloin kristittyjen elämäntapaan Euroopassa ja palkokasveja valmistettiin ruoaksi paastopäivinä. Pohjoisessa talonpojan perusruoka oli ilman paastomääräyksiäkin vaatimatonta, lihaa ja kalaa syötiin vain särpimenä, mutta herne- ja papuruuat tasapainottivat leipään perustunutta ruokavaliota.

Suomen keskiaika päättyi 1520-luvulla uskonpuhdistukseen, kun erottiin katolisen kirkon piiristä. Vaikka paastoamisesta päästiin, hernekeitto maistui Pohjolassa. Kun paastosta ei tarvinnut enää välittää, laitettiin herneiden joukkoon lihaa höysteeksi. Usein lihana oli sianlihaa, etenkin siansorkkia.

Vaikka hernekeitto oli ruokalajina jäänne esi-isien ruokakulttuurista, se piti paikkansa pidettynä arkiruokana. Raaka-aine kuitenkin muuttui vuosien saatossa: ennen viljeltiin vanhempaa, harmaata hernettä, jota nykyinen rehuherne muistuttaa. Vasta 1700-luvulta alkaen otettiin viljelyyn satoisat valkeat ja vihreät herneet.

Perinteisen hernekeiton keittämiseen oli monia tapoja. Yksi vanhimmista alkoi moneen kertaan huuhdeltujen kuivattujen herneiden liottamisella yön yli. Liotusvesi kaadettiin pois ja laitettiin puhdasta vettä pataan, jossa turvonneita herneitä alettiin kypsentää mausteineen. Mukaan laitettiin halkaistuja sian sorkkia tai potkaa, suolattuna tai savustettuna. Kattilaa haudutettiin tulella, kunnes liha oli kypsää. Silloin sorkat ja potka poimittiin padasta, annettiin jäähtyä hetken ja niistä perattiin lihat. Liha paloiteltiin ja lisättiin vielä kypsymään, kunnes herneetkin olivat valmiit.

Hernekeittoa haudutettiin myös uunissa. Joskus joulukinkun luut käytettiin hernerokkaan, jota syötiin joulun jälkeen. Vuotuisjuhlien herkuista hernekeitto kuului laskiaiseen. Se oli myös pidetty talkooruoka. Hernekeittoa keitettiin kuitenkin perinteisesti torstaipäivän ruoaksi ympäri vuoden.

Kahvikuppi on yhteyden symboli

Kahvikuppi voi olla arkinen käyttöesine, koriste vitriinissä tai haluttu keräilykohde. Suomalaisessa kulttuurissa kahvikuppi on myös merkki, symboli kokonaisille sosiaalisille ja kulttuurisille ilmiöille. Kahvikuppi on yhteyden ja yhteistyön väline, vuosisatainen sosiaalinen media.

Teksti **Antti Maunu**

Kun puhutaan suomalaisesta juoma- tai juomiskulttuurista, mieleen nousevat yleensä alkoholijuomat ja niiden käyttö. Samoin kuin kahvilla, myös alkoholijuomilla voidellaan Suomessa sosiaalisia tilanteita ja tunteita. Suomessa alkoholi kuitenkin yhdistyy vahvasti juhlaan – alkoholilla irrottaudutaan arjesta. Kahvi ja kahvittelu on puolestaan arjen luksusta, tovi rentoutta ja vapaata yhdessäoloa keskellä työpäivää tai muita askareita. Kahvi toimii siellä, minne alkoholikaan ei yllä, ja sellaisena myös kahvi on tärkeä osa suomalaista juomiskulttuuria.

Suomalaisessa elämäntavassa ei perinteisesti ole ollut juuri tilaisuuksia tai areenoita sosiaalisten tunteiden näyttämiselle ja jakamiselle. Karu, pohjoinen luonto on edellyttänyt ankaraa puurtamista, ja teot ovat usein puhuneet enemmän kuin sanat. Suomalaiset eivät kuitenkaan ole sen epäsosiaalisempia kuin muutkaan ihmiset. Ihminen ei missään selviä yksin, ilman yhteyttä ja yhteistyötä lajitoveriensa kanssa. Niinpä sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja yhteistyön edellytysten vahvistamiseen on Suomessa kehittynyt erilaisia erityistilanteita. Mielenkiintoista kyllä, suomalaisessa kulttuurissa näihin tilanteisiin liittyvät vahvasti erilaiset juomat – kahvi, olut, viini ja viina.

Kaupungistuminen lisäsi kahvittelua

Yhteiskunnan muuttuessa muuttuvat myös sosiaalisten suhteiden puitteet ja reunaehdot. Niin sanotun suuren muuton aikaan 1960–70-luvulla muutos oli erityisen suurta, kun suomalaiset irtaantuivat agraarisista kyläyhteisöistä ja muuttivat kasvaviin kaupunkeihin. Sosiaalisesta näkökulmasta tämä tarkoitti poistumista ympyröistä, joissa kaikki tunsivat toisensa usein sukupolvienkin ajalta, ja siirtymistä tuntemattomiin tai kokonaan muodostumattomiin yhteisöihin. Sivutuotteena syntyi uudenlaisia yksinäisyyden, irrallisuuden ja sosiaalisen ulkopuolisuuden ilmiöitä, jotka olivat pienissä, tiiviissä agraariyhteisöissä paljolti tuntemattomia.
Ei ole sattumaa, että 1960–70-luvulla myös alkoholinkulutus kasvoi nopeammin kuin koskaan aiemmin tai myöhemminkään. Lähiöravintolat olivat usein kasvavien lähiöiden ensimmäisiä palveluita, ja niistä muodostui keskeisiä paikkoja tutustua vielä tuntemattomiin naapureihin. Samaan aikaan elintaso kasvoi kohisten eikä elämä ollut enää pelkkää puurtamista. Juhlaan ja juhlimiseen oli enemmän aikaa ja rahaa kuin koskaan, mikä teki alkoholinkäytöstä historiallisen yleistä muutamien vuosikymmenten ajaksi.

Myös kahvittelukulttuuri sai uusia ulottuvuuksia, kun Suomi muutti maalta kaupunkiin. Maaseudun tiiviin kyläily- ja kahvittelukulttuurin tavat siirtyivät kaupunkiin, ja naapureihin tutustuttiin ja vieraita tavattiin myös kodeissa – usein kahvikupin, pullan, pikkuleipälautasten ja voileipätarjottimien äärellä. ”Päiväkahvit” saattoivat saada erityisen intiimejäkin muotoja, kun muuttuva elämäntapa tarjosi aiempaa enemmän yksityisyyttä ja mahdollisuuksia sosiaalisille salaisuuksille.

Käydäänkö välillä kahvilla?

”Jos kahvit ja kahvittelu poistettaisiin kaikista Suomen työyhteisöistä, ne tuskin kykenisivät toimimaan.”

Oma lukunsa on kahvin ja kahvittelun paikka työelämässä. Nykyinen toimisto- ja tehdastyöaika taukoineen periytyy suoraan agraariyhteiskunnan työrytmistä – ja taukoja nimitetään yhä usein ”kahveiksi”. Kahvit ovat tyypillisesti työyhteisön sosiaalisia kiintopisteitä, joissa työkavereiden kanssa ollaan tekemisissä väljemmin ja laajemmin kuin pelkkien työasioiden kautta ja joissa työasioihinkin saattaa tulla kokonaan uusia sävyjä. Samoin työpaikkojen sosiaalisia keskuksia ovat yleensä ne tilat, joissa kahvitellaan, eivätkä esimerkiksi viralliset neuvotteluhuoneet. Jos kahvit ja kahvittelu poistettaisiin kaikista Suomen työyhteisöistä, ne tuskin kykenisivät toimimaan.

2010-luvulla yhdessäolon ja yhteistyön sosiaaliset puitteet ovat jälleen muuttumassa. Kuten aina, muutoksissa on sekä positiivisia että negatiivisia ulottuvuuksia. Yhtäältä alkoholinkäyttö on tutkimusten mukaan ollut laskussa jo kymmenen vuotta. Tästä voidaan tulkita, että kosteaan juhlimiseen ei koeta enää yhtä suurta tarvetta kuin aiempina vuosikymmeninä. Suomalaisilla lienee käytössään myös muita keinoja kohdata toisiaan ja ylittää välillään vallitsevaa etäisyyttä. Varsinkin suuremmissa kaupungeissa

Liikennelaitoksen työntekijöitä kahvitauolla 1950-luvun lopulla. Kuva **Helsingin Kaupunginmuseo** / **Bertel Ukkola**.

baareja ja päiväkaljoja ovat korvanneet kahvilat ja kahvilla käymiset – ja kahvin kulutus on pysynyt samalla tasolla viimeiset parikymmentä vuotta.

Toisaalta 2000-luvulla kasvokkainen vuorovaikutus ja ystävien ja sukulaisten kanssa yhdessä vietetty aika on ylipäänsä vähentynyt. Elämäntavat ovat yksilöllistyneet, ja yhä suurempi osa ajasta vietetään erilaisissa henkilökohtaisissa tehtävissä, töissä, harrastuksissa ja muissa projekteissa. Voidaan tulkita, että yhdessäolo ei myöskään houkuttele suomalaisia samassa määrin kuin aiemmin. Voi olla, että kahvistakin aiempaa suurempi osuus juodaan yksin. Tutkimusten mukaan suomalaiset haluaisivat viettää enemmän aikaa toistensa kanssa, mutta eivät tunnu oikein löytävän siihen sopivia keinoja, sosiaalisia tekniikoita.

Kahvittelun monet muodot

Kahvittelulle on tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa uudenlaisia sosiaalisia tilauksia, jotka samalla rakentuvat perinteiden varaan. Kenties näemme uudenlaisia kahvittelun tapoja, joissa suomalainen kahvikuppisosiaalisuus toteutuu päivitetyssä muodossa. Kenties kaikkein arkisimmat ja yksinkertaisimmat kahvittelun muodot nousevat uuteen suosioon, ja ihmisten välisen etäisyyden ylittämiseen hyödynnetäänkin jatkossa tuttuja ja turvallisia keinoja. Tämän puolesta puhuu arjen arvojen vahvistuminen ja juhlimisen suosion hiipuminen, mikä näkyy alkoholijuomien kulutuksen laskuna. Kenties kahvi ajan oloon päihittää oluen, viinan ja viinin sosiaalisena voiteluaineena.

Kokonaan uusia ja kulttuurisesti uudentyyppisiä sosiaalisen kahvittelun muotoja löytyy nuoriso- ja sosiaalityön piiristä. Kahvittelua ja kahviloita on hyödynnetty hyvällä menestyksellä, kun on haluttu kohdata ja tukea erilaisissa marginaaleissa eläviä, yksinäisiä tai muuten vaikeasti tavoitettavia ihmisiä. Vapaamuotoisen kahville istumisen ja rupattelun kynnys on matala ja osallistuminen helppoa. Kahvittelua voidaan siis käyttää työkaluna raskaiden ja hankalien yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa – kahvittelu ei ole pelkästään mukavaa itsessään, vaan se voi tuottaa myös hyödyllisiä lisävaikutuksia.

Kahvinjuonti luo yhteisöllisyyttä

Uudentyyppisiä kohtaamispalveluita järjestetään usein monialaisena yhteistyönä. Tunnetusti suomalaisessa yhteiskunnassa eri hallinnonalojen välinen yhteistyö ei aina suju täysin kitkattomasti hyvistä ja yhteisistä tavoitteista huolimatta. Kahvittelu auttaa myös tässä, sillä käytännössä on havaittu, että riittävän säännöllisesti järjestetty kahvittelu eri alojen ja ammattikuntien edustajien kesken tuottaa parasta mahdollista monialaista verkostotyötä ja koituu näin myös asiakkaiden parhaaksi.

Ammattilaisten kahvitteluverkostot piirtävät osuvaa kuvaa kahvittelun vankasta paikasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Kohtaamistyön ammattilaiset suunnittelevat kahvikupin äärellä toimintaa, jossa haastavissa elämäntilanteissa eläviä, usein yksinäisiä ihmisiä voidaan kohdata ja tukea kahvikupin äärellä. Toiminnan seurauksena ihmisten valmiudet elää ja ohjata omaa elämäänsä vahvistuvat, ja tyypillisesti he saavat valmiuksia kohdata myös toisia ihmisiä helpommin ja palkitsevammin. Tutkimustuloksia asiasta ei ole, mutta uskallan väittää, että Suomessa tämä näkyy myös omaehtoisen kahvittelun ja kahvilla käymisen lisääntymisenä. Kahvittelu tuottaa kahvittelua, ja kaikki voivat paremmin.

Matka maatalojen keittiöistä ja kamareista koko yhteiskunnan läpäiseviin kahvitteluverkostoihin on pitkä ja moni asia on matkalla muuttunut. Yksi asia on kuitenkin sama: kahvikuppi on keskeinen yhteyden luomisen ja ylläpitämisen väline.

Kirjoittaja on tutkija ja kehittäjä, joka tarkastelee yhdessäolon ehtoja ja vaikutuksia yhteiskunnan eri kentillä.

Tervetuloa joulumarkkinoille

Porvoon Wanhan ajan joulumarkkinat

8.-9.12. klo 10-16 Palokuntatalo, Kirkkokatu 2, Porvoo

Annan joulumarkkinat

9.12. klo 11-15 Linnankosken lukio, Piispankatu 24-26, Porvoo
Lämminhenkisissä ja tunnelmallisissa joulumyyjäisissä paljon mm.käsitöitä, leivonnaisia, lahja- ja sisustustavaroita ja arpajaisia.

Menneen ajan joulumarkkinat Lohjalla

14–15.12. Kirkon ympäristössä
Lohjan menneen ajan joulumarkkinat on lämminhenkinen tapahtuma, jossa voi kokea kiireettömyyttä ja aistia nuotion lämpöä sekä jouluisten herkkujen tuoksua ja makuja.

Perinteiset Tuomaan markkinat

1.-22.12. Senaatintori, Helsinki
Tuomaan Markkinat on Helsingin vanhin ulkoilmassa järjestettävä joulutori. Joulutorin päivittäistä arkea rytmittävät joulunajan tapahtumat, joihin on kaikkiin vapaa pääsy. Joulupukin voi tavata torilla joka päivä.

Turun vanhan Suurtorin Joulumarkkinat

16.12. asti. Vanha Suurtori, Turku
Joulumarkkinoilta löydät nähtävää ja tehtävää koko perheelle. Torin täyttävät käsityöläisten laadukkaat myyntituotteet ja jouluiset herkut sekä monenlaiset musiikki-, teatteri- ja sirkusesitykset.

Olavinlinnan Tuomaan markkinat

15.12. klo 11-18 Linnankatu 7, Savonlinna
Kaunis Olavinlinna Savonlinnassa tarjoaa ainutlaatuisen miljöön tunnelmallisille joulumyyjäisille. Historiallisen linnan pihasaleissa on mahdollisuus tehdä teeman mukaisesti vanhanajan joulutunnelmaa henkiviä löytöjä. Lisäksi suurelta linnapihalta saa hehkuviiniä ja ruokaa, ja linna ympäristöineen valaistaan hienosti joulunalustunnelmaan.

Tampereen joulumarkkinat

Tampereen Joulutori: 1.-22.12. klo 11-19 Keskustori
Tallipihan Joulu 24.11.-23.12. Kuninkaankatu 4
Designtorin joulu: 8.-9.12. klo 11-17 Tullikamarinaukio 2
Tampereen Joulutori juhlii jo 10-vuotista taivaltaan ja tarjoaa kävijöilleen viihtyvyyttä, tunnelmaa ja käsitöitä. Tallipihan joulu pursuaa vanhanajan joulun tunnelmaa kauniissa pihapiirissä vanhan Finlaysonin tehtaan alueella. Tampereen Tullikamarilla järjestettävä kaksipäiväinen joulun Designtori on loistava paikka löytää joulun laadukkaimmat lahjat kotimaisilta suunnittelijoilta.

Tammisaaren vanhanajan joulumarkkinat

8.12.2018–9.12.2018 Raatihuoneentori & Kuninkaankatu, Tammisaari
Meren rannalla sijaitseva Tammisaari kauniine vanhoine puutaloineen ja vanhankaupungin viihtyisine kujineen on kuin tehty joulukaupungiksi. Mennyttä aikaa ja saaristolaisjoulun henkeä huokuvat joulumyyjäiset järjestetään Tammisaaren keskustassa Raatihuoneentorilla ja sen ympäristössä Kuninkaankadulla.

Tähdet tuikkivat Tiernakaupunki Oulussa!

Joulukuinen Oulu on täynnä kiinnostavia joulutapahtumia. Ne käynnistyivät jo valtakunnallisilla tiernapoikalaulukilpailuilla, joita seuraavat kansainvälinen seiminäyttely sekä seimivaellus. Lisätietoja tapahtumista: *www.tiernakaupunki.fi*

Ps. Ja jos satut olemaan Oulussa, kannattaa vierailla metsästä inspiraation saaneen Anni Rapinojan näyttelyssä. Näyttely on avoinna Oulun taidemuseossa 13.1.2019 asti.

Teksti **Eija Koski**
Kuvat **Katja Lösönen**

Harmoniaa ja läsnäoloa

Himmeli on meille suomalaisille perinteisesti rukiinoljesta tehty suomalainen joulukoriste. Himmelisti Eija Koskelle se on geometrinen luomus.

Kunnioitan himmeliä suomalaisena sieluna. Se on elämän symboli Suomessa. Kun tulin vierailultani Suomesta, tämä ajatus syntyi sydämessäni.

- Yoko, maanviljelijä, Hokkaido

Kysyttäessä mikä himmeli on, vastaa suomalainen tyypillisimmillään, että se on perinteinen joulukoriste, joka on tehty rukiinoljesta. Mutta sen merkitystä kysyttäessä vastausten variaatioita alkaa syntyä aivan eri tavalla. Eija Koskelle himmeli puhuu matemaattista kauneuden kieltä.

– Minulle himmeli on geometrinen luomus, jonka syvin olemus koskettaa sieluani. Himmeli on minulle läsnäoloa ja harmoniaa ja sen tekeminen vahvistaa muotovoimiani. Himmeli on tilan järjestystä, myös sisäisesti koettuna. Sen tekeminen antaa levollisen olon.

Eija Koski on kerännyt ja kerää ihmisten tarinoita himmeleistä. Hänen mukaansa ilahduttavaa on, että yksikään vastaus ei ole samanlainen. Yhtäläistä muistoille on vahva tunneside – kun kertoja alkaa muistella himmeliä, hymy viriää kasvoille.

– Joku kertoo himmelin olevan kuin *Kalevala*. Se pitää sisällään salaisuuksia, kun vain oven osaisi avata. Joku kertoo runollisesti himmelin kuvastavan järjestystä kaaoksen keskellä. Aika moni muistelee lapsuuttaan ja kuvaa yksityiskohtaisesti mummolassa tai lapsuudenkodissaan joulun aikaan riippunutta himmeliä. Yhtäläistä muistoille on tunneside.

Kansainvälisiä pohdintoja himmeleistä

Suomalaisille himmeli tuo mieleen vahvoja tunnekuvia. Eija Koski on keskustellut ulkomaalaisten kanssa himmelin merkityksestä – heillähän ei ole mummolan tai lapsuuden tunnesiteitä himmeleihin liittyen.

– Joku himmeleissä kuitenkin koskettaa. Esimerkiksi kymmenen naisen muodostaman Himmeli-Aurinko -ryhmän vetäjä, japanilainen maanviljelijä Yoko Ezura, kuvaa himmelin kuvastavan suomalaista sielua. Ezuran mukaan materiaali on kuin viljapelto itsessään ja se kuvaa yhteyttä maaäitiin, viljapellon lainehtivaan kauneuteen. Japanilainen muusikkoystäväni Makiko Tanifuji näkee himmelissä ja musiikissa käytettävän samaa matemaattista kieltä. Samat fraktaalit, sama geometrinen muoto. Amerikkalainen tuttuni ihmettelee, kuinka niin olemattomasta ja hänen mukaansa lähes roskasta, voidaan saada jotain niin kaunista. Himmeli on täyden ja tyhjän vuoropuhelua.

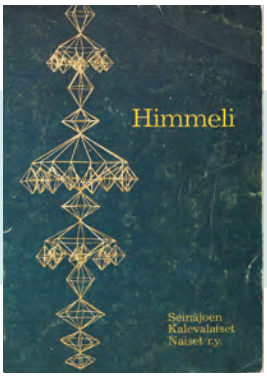

Hanna Löytönen on kirjoittanut Kalevalaisten Naisten vuonna 1982 julkaiseman kirjan Himmeli. ”Tämä kirja on ensimmäinen täysin himmeleille omistettu kirja. Siinä on ohjeita oljen työstämiseen ja perinteisten himmeleiden tekemiseen. Kävin Hanna Löytösen kursseilla 25 vuotta sitten. Muistan erään kesähelteisen kurssin Etelä-Pohjanmaalla, kun Hanna pyysi minut käytävään ja kysyi lähtisinkö hänen työnsä jatkajaksi. Häneltä pyydetään kursseja, mutta hän ei jaksa enää matkustaa. Vastasin, että tehtävä on minulle mieleinen. Kiitos, jos minusta siihen on. Hän myös soitti minulle muutamia vuosia myöhemmin ja kysyi pitäisimmekö yhteisen himmelinäyttelyn. Kiitin, mutta kieltäydyin siihen syyhyn vedoten, ettei minulla ole yhtään omaa himmelimallia. Mitäköhän Hanna sanoisi nyt, kolmen kirjoittamani kirjan ja lukuisten Japanissa, Sveitsissä ja Ruotsissa pitämien näyttelyjen jälkeen.”

Kalevalaisten Naisten Himmelikirja julkaistiin vuonna 1982. Painos on myyty loppuun. Eija Kosken mukaan himmelitaito oli ikäihmisten hallussa, nuorempi polvi oli kuullut himmeleistä, mutta tuoretta kirjallisuutta ei aiheesta ollut.

– Tunsin, että minun tehtäväni oli täyttää tuo aukko ja kirjoittaa uudistettu himmelikirja. Se julkaistiin tasan 30 vuotta Hanna Löytösen kirjan jälkeen. Tuo kirja viitoitti tieni, himmeli on minun elämäntehtäväni.

Eija Koskelta ovat ilmestyneet seuraavat teokset:

Himmeli (Maahenki 2012) suomeksi ja englanniksi

Himmeli (Natur och Kultur 2016), ruotsiksi ja espanjaksi

Himmelin Harmonia (Maahenki) suomeksi ja japaniksi

kotisivut ekoart.fi

instagram eijakoskihimmelist

Lainaukset Eija Kosken uusimmasta kirjasta Himmelin Harmonia.

Leppoisaa latte-elämää insinöörikommuunissa

Hilla Pohjalainen ja hänen puolisonsa Janne Askola asuvat kommuunissa. He löytävät yhteisöllisestä asumisesta useita hyviä puolia.

Teksti **Karoliina Randelin**

”Seura tulee valmiina pakettina kodin mukana.”

Samaa asuntoa Espoon Tontunmäessä asuttavat Pohjalaisen ja Askolan lisäksi heidän kolme ystäväänsä, Tuomas Ruotsalainen, Peter Kronström sekä pariskunnan touhukas Mauri-mäyräkoira. Pohjalainen ja talon muut asukkaat kutsuvat kotiaan hauskasti Insinöörikommuuniksi, sillä kaikki ovat koulutukseltaan ja ammatiltaan diplomi-insinöörejä.

– Kodin nimi sisältää vitsikkään pohjavireen. Joku historioitsija on varmasti sitä mieltä, että on halventavaa kutsua tällaista omaehtoista ja leppoisaa latte-elämää kommuuniasumiseksi.

Kodin sijaintiin vaikuttavat erityisesti työpaikkojen läheisyys ja hyvät kulkuyhteydet Länsimetron varrella. Itse asunnon valintaan taas vaikutti sijainnin lisäksi sen edullinen hintataso ja pohjaratkaisu, joka mahdollistaa kommuuniasumisen. Asunto on kahdessa kerroksessa, jonka yläkerta on yksityistä aluetta: siellä sijaitsevat jokaisen huoneet. Alakerrassa on keittiö ja iso olohuone, asunnon julkinen ja yhteinen puoli.

Yhteisöasunnon kulmakivi on samanlainen elämäntyyli

Tontunmäen koti ei ole ensimmäinen kommuuniasunto, jossa Hilla Pohjalainen ja Janne Askola ovat asuneet. Yhteisöllinen asuminen sai alkunsa taloudellisista syistä, kun pariskunnan ja heidän kahden opiskelijaystävänsä asumisoikeudet opiskelija-asunnoissa loppuivat. Vaikka silloisesta asumiskokoonpanosta ei ole jäljellä enää kuin he itse, ovat he asuneet ensimmäisen Insinöörikommuuninsa jälkeen aina yhteisöllisesti. Uudet asukkaat ovat löytyneet tuttavapiiristä edellisten korvaajiksi.

Samanlainen työrytmi ja elämäntyyli ovat tärkeitä asioita yhteisöllisen asumisen onnistumiseksi:

– Kun jokainen elää perustoimistotyöläisen rytmiä, niin ei kenellekään tulisi mieleenkään esimerkiksi ryhtyä kokkaamaan keskellä yötä.

Pariskunta ei suosittele asumistyyliään kaikille. Esimerkiksi asiakaspalvelutehtävissä työskentelevä voi kokea työpäivän jälkeen sosiaalisen yhdessäolon liian rasittavaksi. Toisaalta yhteisöllinen asuminen on helppo asumismuoto sellaisille ihmisille, jotka tekevät itsenäistä työtä, mutta eivät halua tai jaksa nähdä vaivaa ihmisten tapaamiseen vapaa-ajallaan. Tällöin seura tulee valmiina pakettina kodin mukana. Insinöörikommuunilaisille tyyli sopii, sillä kaikki ovat enemmän tai vähemmän itsenäisessä asiantuntijatyössä.

– Minusta kommuuniasuminen on helpoimmillaan silloin, kun asujat ovat mahdollisimman samantyyppisessä elämäntilanteessa, Pohjalainen kiteyttää.

<< Arkinen ilta television ääressä kerää yhteen Janne Askolan ja Maurin (vas.), Tuomas Ruotsalaisen, Peter Kronströmin ja Hilla Pohjalaisen.

Kaikkea ei tarvitse omistaa yksin

Taloudellisten syiden lisäksi Hilla Pohjalainen ja Janne Askola pitävät asumistyylissään etenkin seurasta ja siitä, miten kaikkea ei välttämättä tarvitse omistaa itse. Osa kämppiksistä omistaa esimerkiksi retkeilytarvikkeita, joita Pohjalainen tarvitsee vain silloin tällöin. Hänestä on kätevää lainata esimerkiksi telttaa sen sijaan, että ostaisi itselleen oman. Lisäksi keittiöstä löytyy kaikkea lihamyllystä lähtien, koska siellä on neljän ihmisen keittiötarvikkeet.

Ennen kommuuniasumistyyliä Pohjalainen ja Askola ovat asuneet erilaisissa kimppakämpissä ja opiskelijasoluissa koko aikuiselämänsä ajan. Sitä ennen he asuivat perheidensä luona. Molemmat ovat kotoisin maalta, minkä vuoksi Askola nauttii etenkin nykyisessä omistusasunnossaan asumisesta.

– Olen asunut maalla suurimman osan elämääni, joten pieni nikkarointi ja puuhastelu ovat minulle tärkeää ja positiivista tekemistä.

Kommuuniasuminen yhdistää asumiskulttuureja

Sosiaalisuus on Hilla Pohjalaiselle tärkeä arvo. Hänen mielestään kodista tekee kodin se, miten sinne voi kutsua ystäviä – ja se, että ystävät pääsevät helposti kyläilemään. Yhdessä kommuunilaiset katsovat muun muassa telkkaria ja vaihtavat kuulumisia välillä hyvinkin suoraan tyyliin. Toisaalta Pohjalaisen ja Askolan kämppäkaverit viettävät aikaa myös kumppaneidensa luona. Toisinaan Peter Kronströmin ja Tuomas Ruotsalaisen tyttöystävät kyläilevät myös Insinöörikommuunissa. Hilla Pohjalaisen mukaan kommuuniasumisessa yhdistyykin usein asumismääräänsä useammat asumiskulttuurit aina asukkaan lapsuudenkodin tavoista lähtien. Askola pohtii, miten parisuhteessa yhdistetään kahden perheen eri tavat. Kommuuniasumisessa sama tapahtuu isommassa mittakaavassa. Janne Askolan mukaan se vaatii sopeutuvuutta, joka ei välttämättä sovi kaikille.

Yhteisöllisestä asumisesta puhutaan paljon ja se kiinnostaa ihmisiä. Pelkästään Yhteisöasuminen – kommuunit koolle -Facebook-ryhmässä on yli 12 000 jäsentä. Vaikka ilmiöstä voisi saada vaikutelman uudesta trendistä, asia ei kuitenkaan ole aivan näin. Ihmiset ovat aiemmin asuneet usean perheen ja sukulaisten kesken samassa pihapiirissä. Janne Askola näkee yhteisöllisen asumisen paluuna perinteiseen tyyliin.

– Ehkä tämä on pienemmässä mittakaavassa sitä, mitä meillä on aikanaan ollut, yhteisöllistä asumista kylissä, jossa jaetaan elämä ja arkiset päivähetket muiden kanssa. Nykyään kaupunkielämä on isoksi osaksi sitä, että rappukäytävässäkään ei paljon puhuta, ettei häiritä naapureita. Siten yhteisöllinen asuminen on sitä juurille paluuta.

Elämyksellinen Amos Rex

Syyskuun alussa avautunut Amos Rex on rikkonut jo kaikki kävijäennätykset. Museossa on onnistuttu yhdistämään mielenkiintoinen taide ja kaupunkikulttuuri helposti lähestyttäväksi kokonaisuudeksi.

Teksti **Petra Nikkinen**, kuvat **Amos Rex**

Amos Rexin museonjohtaja Kai Kartio on kiireinen mies. Ensimmäiset kuukaudet uuden museon johdossa ovat olleet johtajalle aikataulullisesti erityisen haastavia.

– Kiirettä piisaa, mutta se on mukavaa kiirettä. Olemme valtavan iloisia siitä, millä innolla Amos Rex on otettu vastaan.

Ja se totisesti näkyy. Museon aukiolopäivinä on jo totuttu näkemään museon ovien edessä kymmenien metrien mittainen jono, aamusta iltaan. Museo sijaitsee Helsingin keskeisimmällä paikalla, kivenheiton päässä Rautatieasemalta, historiallisen Lasipalatsin funkkistalon yhteydessä. Museo koostuu vuonna 1936 valmistuneesta Lasipalatsista, elokuvateatteri Bio Rexistä, uusista aukion alle rakennetusta museosta sekä sisäpihalla kiinnostavasti kumpuilevasta isosta aukiosta.

Virtaavan meren äärellä

Amos Rexin ensimmäinen näyttely on, aivan kuin uusi museokin, kiehtova ja raikkaan erilainen. Näyttelyn suunnitelleen, Tokiossa toimivan taiteilijaryhmä teamLabin, tavoitteena on ollut uudelleenmäärittää todellisuus ja siinä se on hienosti onnistunut. Se koostuu viidestä teoksesta, joista ensimmäisen teoksen, Enson, jälkeen kävijä astuu pimeän kautta valoon, jättimäiseen meriaiheiseen Black Waves -maailmaan, jonka seinille heijastettua kuohuvaa liikettä voisi jäädä katselemaan pidemmäksikin aikaa. Amos Rexin suurimman kupolisalin näyttely Vortex of Light Particles kuvaa niin ikään veden virtausta. Katsoessaan ylöspäin kupolia kohti voi kuvitella kieppuvansa veden pyörteiden mukana. Osa näyttelyvieraista köllöttelee mukavasti salin lattiapedeillä katsellen kohti kattoa. Vaikka kävijöitä on runsaasti, tunnelma on unenomainen ja rauhoittava.

Paitsi virtaavia aaltoja, näyttelyssä esitellään myös kiehtova viidakko. Graffiti Nature -tilan seinää silittämällä värikkäät perhoset, kukat ja kuviot seuraavat käden joka liikettä. Koskettavaa, kiinnostavaa ja yllättävän koukuttavaa. Kokemuksena näyttely on kuin hyppy lapsuuden ihmeellisyyksiin, jossa paitsi itse nauttii kuvioiden syntymisestä, seuraa väkisin myös muiden kanssakävijöiden oivalluksia.

Näyttely on niin kertakaikkisen onnistunut, että on pakko kysyä Kartiolta paineita seuraavaa näyttelyä varten.

– Totta kai meillä on paineita. Seuraava näyttely belgialaisen surrealistin René Magritten näyttely – täysin eri-

lainen kuin edeltäjänsä ja ensimmäinen kerta, että tässä isossa tilassa on perinteisiä maalauksia. Tällöin myös tilaa tullaan käyttämään aivan eri tavalla.

Hämmästyttävä arkkitehtuuri

Arkkitehtuuriltaan museo on kiinnostava ja totutusta poikkeava. Museo on rakennettu maan alle ja uudet tilat linkittyvät luontevasti osaksi vanhaa rakennusta. Kai Kartion mukaan tilassa yhdistyvät menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus.

– Koko museo on arkkitehtuuriltaan ja tiloiltaan täysin totutusta poikkeava. Se on suunniteltu siten, että se olisi mahdollisimman avoin, joustava ja muuntautuva. Jokainen näyttely rakennetaan uudestaan ja jo seuraava surrealistinen näyttelymme tulee näyttämään täysin erilaiselta.

Museota onkin kiitelty laajalti sen poikkeuksellisesta suunnittelusta. Rakentaminen maan alle oli Kai Kartion ajatus, onnistunut toteutus arkkitehti Asmo Jaaksin ja JKMM Arkkitehtien tulos.

– Museon toteutus on aivan hurjan hieno. Sijaintia pohtiessamme halusimme, että museo on niin keskellä kaupunkia kuin mahdollista. Lasipalatsi on meille kaikille hyvin tärkeä modernin arkkitehtuurin rakennus. Tätä ei olisi voitu muuntaa museoksi tuhoamatta sitä. Kun asemakaava ei sallinut laajennusta maan päälle, syntyi ajatus mennä maan alle. Tämä toteutettiin upeasti ja lopputuloksena meille valmistui fantastinen museo.

Nuoret ovat tulevaisuus

Amos Rex tähtää vahvasti tulevaisuuteen ja yhtenä sen strategisista painospistealueista ovat nuoret ja nuoret aikuiset, muita ryhmiä unohtamatta. Miksi näin?

Museojohtaja Kai Kartion mukaan museobuumia on vauhdittanut museokortti, joka on tehnyt museoissa käynnin helpoksi. – Ihmiset ovat myös elämyshakuisia, ja me museot olemme osanneet vastata siihen haasteeseen. Kuva **Petra Nikkinen**.

– Nuoret ovat meille tärkeitä, sanoo Kai Kartio.

– TeamLabin näyttely kiinnostaa nuoria todella paljon, varmasti elämyksellisyytensä takia. Nuoret samaistuvat helposti aiheeseen, koska ovat eläneet koko elämänsä digitaalisessa maailmassa.

Digitaalisuutta hyödynnetään vahvasti näyttelyiden sisällöissä. Ensimmäinen näyttely kiinnostaa laajasti kaik-

kia kohderyhmiä ja erityisesti nuoria – koostuhan koko näyttelykokonaisuus digitaalisista installaatioista, joihin on luontevaa nuortenkin tempautua mukaan. Kartion mukaan jokaista näyttelyä varten museoon suunnitellaan muun muassa oma taidepajakonsepti, jonka avulla voi perehtyä syvällisemmin näyttelyvierailuun oman tekemisen kautta.

– Meillä tulee olemaan seuraavien vuosien näyttelyissä mukana lisättyä todellisuutta, joka on yksi tapa avata näyttelyiden sisältöä. Nuoret omaksuvat luonnollisesti tämän tavan seurata digitaalisesti näyttelyä kännykän kautta.

Nuoret huomioidaan myös hinnoittelun avulla. Kaikki alle 18-vuotiaat pääsevät ilmaiseksi näyttelyyn ja 30 ikävuoteen asti sisäänpääsymaksu on ainoastaan viisi euroa.

Amos elää mukana

Ilman Amos Andersonia ei olisi Amos Rexia. Kemiöläissyntyinen Amos Anderson (1878 – 1961) oli suomenruotsalainen taidemesenaatti, lehdenkustantaja ja liikemies, joka rakasti taidetta, kulttuuria ja tieteitä. Hän kirjoitti ja ohjasi näytelmiä ja tuki useiden yhteiskunnallisesti merkittävien toimijoiden toimintaa, kuten Helsingin Taidehallin rakentamista ja Ruotsalaisen Teatterin korjaustöitä. Hän teki myös aloitteen Suomen Rooman instituutin, Villa Lanten perustamiseksi. Anderson ehti kerätä noin 400 teoksen taidekokoelman, joka tyyliltään ulottuu keskiaikaisista paneelimaalauksista modernismiin asti.

Anderson perusti vuonna 1940 Föreningen Konstamfundet -yhdistyksen, joka edelleen jakaa stipendejä journalistiikan, taiteen ja ammattikoulutuksen aloilla. Yhdistyksen tärkeänä tehtävänä on harjoittaa Andersonin toiveiden mukaisesti museotoimintaa. Söderlängvikin museo Kemiönsaarella on auki kesäisin ja Amos Andersonin taidemuseo toimi yli 50 vuotta Helsingin Yrjönkadulla. Amos Rexin avauduttua vanha taidemuseo muutetaan kotimuseoksi.

– Yhdistys on meille erittäin hyvä omistaja, jonka kautta toteutamme museotoimintaa Helsingissä ja Kemiönsaaressa. Olemme ylpeitä entisestä museosta, mutta nyt meillä on aivan uusi toimintaperiaate ja halusimme Amos Rexistä aivan uudenlaisen. Uskon, että Amos olisi itse lopputulokseen hyvin tyytyväinen.

Lähteet:
amosrex.fi
AMOS REX – Pieni kirja
Haastattelu Kai Kartio

”Amos Rexissä yhdistyvät menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus.”

Saarijärven naiset saivat tarkistetun kansallispuvun

Pitkään toivottu ja odotettu Saarijärven naisen tarkistettu kansallispuku on valmistunut.

Teksti **Taina Kangas**, kuva **Hannu-Pekka Auraneva / Suomen kansallispukukeskus**

Saarijärvellä on ollut oma naisen kansallispukumalli 50 vuotta, jonka kokosi professori Toini-Inkeri Kaukonen ja tilasi Saarijärvi-Seura. Puvun vaatekappaleiden esikuva-aineistona oli pääasiassa Saarijärveltä Kansallismuseon kokoelmiin talletettuja tekstiilejä. Paidan esikuvana oli tosin Savosta talletettu paita ja liivin esikuvasta oli eri lähteissä ristiriitaista tietoa.

Hannele Heikkinen oli selvittänyt Saarijärven puvun valmistusta omassa opinnäytetyössään 1980-luvulla. Hänen laatimissaan työohjeissa puvun valmistustapoja oli muutettu perinteisemmiksi. Niinpä pukua oli aikojen kuluessa valmistettu erilaisina versioina, mikä herätti puvun käyttäjissä ja valmistajissa monia kysymyksiä.

Vuonna 2012 Saarijärvi-Seuralta saapui Suomen kansallispukukeskukselle pukutarkistuspyyntö koskien Saarijärven naisen kansallispukua. Kansallispukuraati katsoi kokouksessaan pyynnön aiheelliseksi sekä mahdolliseksi toteuttaa.

Puvussa on vaihtoehtoisia osia

Pukutarkistuksessa kartoitettiin puvun esikuva-aineisto, vaatekappaleet tutkittiin ja aineistot dokumentoitiin. Mallipuvut toteutettiin mahdollisimman hyvin esikuviensa mukaisina. Liiville ei löytynyt esikuvaa, mutta sen sijaan alueelta löytyi useita röijyjä, joista puvulle nimettiin kaksi röijyvaihtoehtoa. Saarijärven puku on nyt röijypuku, johon ei kuulu liiviä.

Puvun kankaat ovat pääosin käsinkudottuja tiiviitä puuvillaisia ja puolipellavaisia kankaita. Hame on vaaleaa palttina- ja ripsisidoksista puuvillakangasta, jota raidoittavat raikkaat punaiset ja siniset raitaryhmät. Siniraitainen röijyn päälikangas on puolipellavapalttinaa. Vaalea puna-valkoraitainen röijy on kimonohihainen. Saarijärveltä talletetun paidan esikuva löytyi Keski-Suomen museon kokoelmista. Esiliinavaihtoehtoja pukuun nimettiin kolme erilaista. Tykkimyssy on vaalealla silkillä päällystetty. Tykkipitsi on puuvillatyllille kauniisti kirjailtu ja sen ulkoreunaa koristaa nyplätty pitsi.

Tarkistettuun pukuun kuuluvia vaihtoehtoisia osia yhdistelemällä puku muuntautuu erilaisiksi kokonaisuuksiksi. Aiemmin kootut Saarijärven kansallispuvut ovat edelleen yhtä arvokkaita pukukokonaisuuksia kuin ennenkin. Tarkistetun puvun osilla, esim. esiliinoilla, voi halutessaan täydentää aiempaa pukua.

Saarijärven tarkistettuun pukuun nimettyjä eri osia yhdistelemällä puku muuttaa ilmettään.

INFO

Suomen kansallispukukeskus ohjaa pukutarkistushankkeita

Pukutarkistushanke edellyttää alueelta riittävän esikuva-aineiston löytymistä, jonka arvioivat Kansallispukuraati ja sen puvulle nimeämä asiantuntija. Pukuhanke tarvitsee tilaajayhteisön, joka vastaa hankkeen kustannuksista, kuten kahden mallipuvun valmistamisesta. Työ edellyttää kansallispukujen valmistukseen erikoistuneiden alan ammattilaisten työpanosta. Kansallispukuraadin hyväksymälle pukumallille sovitaan myös tuotantopaikka, josta puku on asiakkaiden hankittavissa.

Suomen kansallispukukeskus koordinoi toteutettavia pukutarkistuksia sekä uusien pukumallien kokoamishankkeita.

Kirjoittaja on Suomen kansallispukukeskuksen kansallispukukonsultti.

Ihanaa, leijonat, ihanaa!

Teksti **Ville Jokela**, kuvat **Kalevala Koru**

Kyllä moni niin mielensä pahoitti vuonna 1997 Kalevalan päivän tienoilla. Kalevala Koru oli julkistanut Aurinkoleijonan, yrityksen 60-vuotisjuhlavuoden korun. Näyttävässä mainoskampanjassa kultaista Aurinkoleijona-kaulakorua kantoi salaperäisesti hymyilevä kaunotar, jonka isoksi tehty tukka hehkui takaapäin tulevassa valossa tulen ja kullan sävyissä. Ei siinä korussa mitään moitteen sijaa ollut, päinvastoin, tulihan Aurinkoleijonasta yksi Kalevala Korun kautta aikojen menestyneimmistä korusarjoista, mutta… se mallityttö. Vuonna 1997 ei ollut sosiaalista mediaa, kännyköissä ei ollut nettiä, harvemmalla vielä kotikoneellakaan, ja netin keskustelupalstatkin olivat vasta pienen piirin juttu, mutta negatiivista palautetta osattiin silti antaa. (Positiivista palautettahan eivät kaikki osaa antaa vieläkään.) Tartuttiin puhelimeen, lähetettiin postikortteja tai marssittiin suoraan Kalevala Korun myymälään ja kerrottiin oma mielipide ensimmäiselle myyjälle, siitä mitään salaamatta tai siihen mitään lisäämättä: kuinka Kalevala Koru, tuo Louhen tyttärien yritys ja aidoimman suomalaisuuden ikoni, julkeaa valjastaa korunsa mannekiiniksi niin epäsuomalaisen näköisen naisen?

Nyt 20 vuotta myöhemmin Kalevala Korun leijonakoru on – toivottavasti – jälleen puheenaiheena. Sanon toivottavasti, sillä tätä kirjoittaessani koru on vielä suuri salaisuus, josta eivät tiedä vanhempani, parhaat ystäväni eikä naapurin Erkki (joka sivumennen sanoen on edellä mainituista kaikkein kiinnostunein Kalevala Korun kuulumisista). Tämän kirjoituksen ilmestyessä Suomen naarasleijona -koru on ehtinyt olla myynnissä kuukauden päivät, ja sinä lukija tiedät paremmin kuin minä kirjoittaja nyt, millaisen vastaanoton koru on saanut ja millaista keskustelua siitä on käyty. Ja jos tämä on ensimmäinen kerta, kun kuulet koko korusta, markkinointitiimimme ja allekirjoittanut sen osana on mokannut jotain pahemman kerran…

Kultaseppä Tiina Lahtisen suunnittelema hopeinen Suomen naarasleijona -koru on mukaelma virallisesta heraldisesta Suomen Leijonasta. Ensisilmäyksellä koru näyttää tutuilta Suomileijona-koruilta, jotka ovat yleensä mallinsa yksityiskohtaisia toisintoja. Tunnistettavuus on haluttukin säilyttää, Suomen naarasleijona -korua ei ole pyritty etäännyttämään liiaksi esikuvastaan. Kun korua katsoo uudemman kerran, huomaa erot. Poissa on haarniskoidun käden pitelemä iskuun kohotettu miekka, poissa on myös sapeli jalkojen alta. Lisäksi Suomen naarasleijona katsoo oikealle, eteenpäin, päinvastaiseen suuntaan kuin leijona Suomen vaakunassa ja perinteisissä Suomileijona-koruissa. Koru on kunnianosoitus kaikille niille menneiden sukupolvien naisille, jotka eivät historiankirjoituksessa juuri näy, mutta jotka ovat teoillaan raivanneet tietä kohti sukupuolten välistä tasa-arvoa. Se on kunnianosoitus myös tämän päivän suomalaisille naisille, jotka jatkavat menneiden sukupolvien työtä, jotta päivä päivältä Suomi olisi tasa-arvoisempi, yhdenvertaisempi ja oikeudenmukaisempi paikka elää aivan jokaiselle.

Naarasleijona-korun ensimmäiseksi kantajaksi ja kampanjan keulakuvaksi kutsuimme maailmalla mainetta niittävän Alman, jonka eräänlainen tavaramerkki on keltaisen tukan lisäksi ollut perinteinen Suomileijona-koru. Almalle leijonakoru symboloi kansainvälisyyttä, rohkeutta ja pelottomuutta – kaikkea sitä, mitä suomalaiset naiset ovat aina olleet. Siksi hän sanookin ärsyyntyneensä siitä, että on joutunut joka käänteessä kyllästymiseen asti vakuuttelemaan, ettei siihen hänen kohdallaan liity rasismia tai rajat kiinni -tematiikkaa. Suomen naarasleijona -koruyhteistyöhön Alma lähti mukaan innoissaan, mistä olen iloinen: onhan hän oiva esimerkki kesyttämättömästä suomalaisesta naarasleijonasta, joka tekee mitä haluaa eikä kysele. Suomen naarasleijona -ulostulo on jatkoa Kalevala Korun keväällä 2017 lanseeraamalle Kesyttämätöntä kauneutta -konseptille, jonka tavoitteena on monipuolistaa naisista ja naiseudesta näytettävää kuvaa, sekä voimaannuttaa ja kannustaa jokaista naista olemaan rohkeasti oma itsensä.

Jännityksellä nyt siis odotan, minkälaista keskustelua Suomen naarasleijona nostattaa. Tartutaanko tasa-arvoon, kaivetaanko rasismikortit esiin, rakastetaanko vai raivotaanko? Pannaanko suomalaisuus ja suomalaisuuden symbolit perusteelliseen pesuun, ja jos kyllä, niin valko- vai kirjopesuun, ja meneekö loppulinkouksessa lapsi pesuveden mukana? Kun koeponnistimme alkusyksystä Suomen naarasleijona -korun tarinaa eri-ikäisistä naisista (ja miehistä) koostuvalla testiryhmällä, moni oudoksui korun vahvaa viestiä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden puolesta. Suomalaisten naisten tasa-arvo koettiin itsestäänselvyydeksi, ei se ole tänä päivänä enää mikään ”issue”. Ilahduttavaa toki, jos näin koetaan, mutta silti välillä mietin, onko tasa-arvo edelleenkään todellisuut-

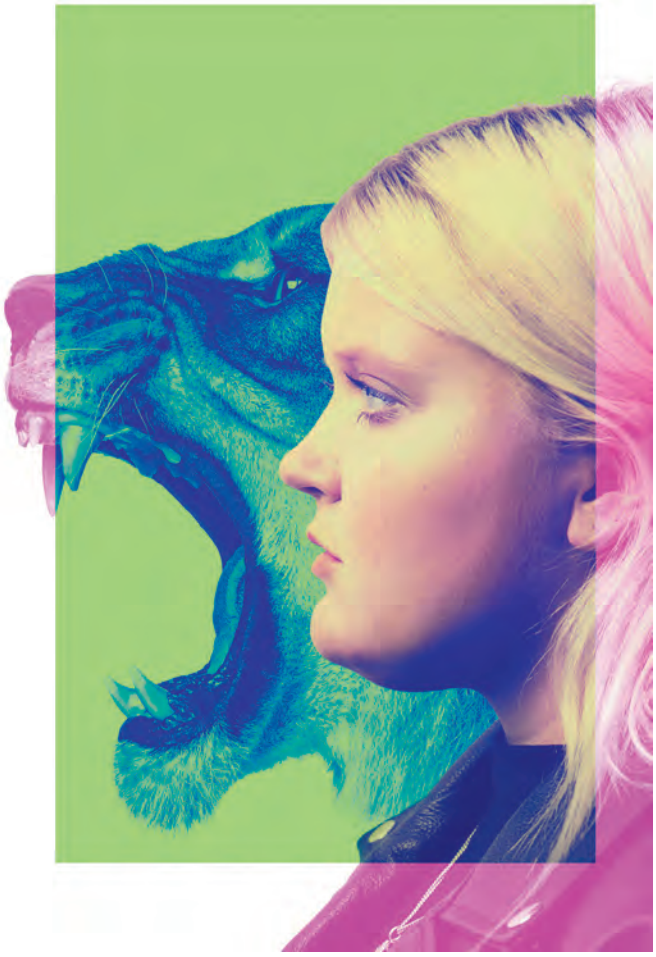

ta kaikille suomalaisille naisille? Eihän se Aurinkoleijona-mainoskuvan tyttö mikään Elovena-tyttö ollut. Hän oli vuoden 1996 Miss Suomi, turkulainen 19-vuotias Lola Odusoga. Nigerialaiselta isältään tumman ihonvärin saanut Miss Suomi oli kahden vuosikymmenen takaisessa Suomessa monelle kova pala nieltäväksi. (Voin olla myös väärässä, ehkä polemiikkia aiheuttikin Odusogan turkulaisuus.) Mutta eipä nielty nikottelematta myöskään tämän vuoden missiä. Oliko hän sitten jo liian Elovena (tai liian lahtelainen), mene ja tiedä – tällaisia hienovaraisia nyansseja ei kaltaiseni lähiössä kasvanut lenkkimakkaraa syövä junttimies voi ymmärtää. Ja samaan aikaan eräillä suomalaisilla herrainklubeilla väännetään kättä siitä, meneekö kaikki pilalle, jos naisia päästää klubin jäseniksi. Ehkäpä Suomen naarasleijonalla on syytä avata suunsa. Ja kaikille kyöstikakkosille tiedoksi: kun suomalainen naarasleijona murahtaa, se ei ole mitään akkaälämölöä.

”Tartutaanko tasa-arvoon, kaivetaanko rasismikortit esiin, rakastetaanko vai raivotaanko?”

Ville Jokela on Pirta-Lehden Kalevala Koru -aiheisen juttusarjan kirjoittaja. Hän on työskennellyt Kalevala Korussa vuodesta 2001 lähtien, tällä hetkellä yrityksen markkinointitiimissä. Villen kirjoitukset sisältävät häpeilemätöntä tuotesijoittelua.

Torpantytöstä taidemesenaatiksi

Anna Kortelainen, Hyvä Sara!
Sara Hildénin kolme elämää.
Gummerus, 2018

Teksti **Merja Leppälahti**

Saara Kadell syntyi vuonna 1905 aviottomana lapsena ja sai nelivuotiaana äitinsä aviomiehen sukunimen Hilden. Isäpuoli kuoli kuitenkin jo muutaman vuoden kuluttua, ja Saara lähetettiin äidin vanhempien luokse Lempäälään, Tyrisevän torppaan. Sen sijaan, että hän olisi siirtynyt torpasta navettapiiaksi kartanoon, Saara muutti kolmetoistavuotiaana Tampereelle. Hän toimi aluksi palvelustyttönä, lapsenhoitajana ja linja-auton rahastajana, kunnes kesäkuussa 1922 pääsi harjoittelijaksi vaatemyymälään. Tästä alkoi hänen uransa vaatealalla. Hildénillä oli silmää ja hän osasi valita ulkomaisilta toimittajilta parhaat kankaat, mallit ja asusteet. Ennen pitkää hänellä oli hyväpalkkainen työ ja lopulta oma menestyvä liike, Muotitalo Hildén.

Kortelainen piirtää kuvan elämänhaluisesta ja itsenäisestä naisesta, joka nauttii elämästä ja ihailijoista, mutta ei etsi aviomiestä vaan haluaa pärjätä omillaan. Vaurastuttuaan Hildén alkoi tukea nuoria taiteilijoita sekä ostamalla heidän töitään että usein avustamalla heitä taloudellisesti muutenkin. Tämä oli Sara Hildénin taidekokoelmien alku. Yksi näistä taiteilijoista oli Erik Enroth, jonka kanssa Hildén meni sitten naimisiinkin. Raskas avioliitto päättyi lopulta eroon ja oikeudenkäynteihin. Enrothin siihenastinen tuotanto jäi Hildénille. Eron jälkeen Hildén alkoi tehdä järjestelmällisiä nykytaidehankintoja sekä kotimaassa että ulkomailla.

Kirja jakautuu kolmeen osaan, ”Tuntematon Saara”, ”Tunnettu Sara” ja ”Onnellinen Sara”. Kokonaisuutena näistä muodostuu elämäntarina lapsuudesta kuolemaan, mukana on myös paljon ajankuvaa. Kertomuksen rinnalla kulkee punaisella tekstillä lisätietoja sekä kuvitteellinen keskustelu Sara Hildénin ja ”konservaattorin” välillä. Kirjassa on paljon kuvia Sara Hildénin säätiön taidekokoelmista. Kiinnostava elämäntarina, kiinnostava kirja!

Yönaiset ja heidän rohkeutensa

Mia Kankimäki
Naiset joita ajattelen öisin
Otava, 2018

Teksti **Satu Laatikainen**

Seuraa polkua joka eteesi avautuu. Jätä paluulippu käyttämättä. Se on yksi neuvoista, jonka Mia Kankimäen teos yönaisista antaa. Historiaan eri tavoin jälkensä jättäneiden naisten viitoittamalla tiellä matkaava, tieto- ja kaunokirjallisuuden välimaastoihin asettuva teos vie rohkaisevalle reissulle, jonka matkakumppaneilta ei enempää voisi toivoa: kaikki naisia, jotka ovat uskaltaneet tehdä, mitä ovat halunneet.

Kirjan kertoja, M., on tarvinnut elämäänsä voimaa, inspiraatiota ja suuntaviittoja, ja niitä hän pelkäämättömiltä yönaisilta saa. Naiset, joita kirjailija öisin ajattelee, ovat elämässään erilaisia esteitä ja ennakkoluuloja vastaan taistelleita rajojen ylittäjiä. Lukija saa matkustaa niin telttasafarille polttavankuumalle aavikolle Karen Blixenin jalanjäljissä, viipyä Firenzessä etsimässä renessanssiajan naistaiteilijoiden teoksia kuin jäljittää Japanissa Yayoi Kusamaa, joka on kulkenut kirjailijan yönaisena jo parinkymmenen vuoden ajan.

Kaikesta matkanteosta syntyy monisyinen ja pakottomasti polveileva matkakirja, joka rakentuu kirjailijan omien kokemusten sekä rohkeiden yönaisten pienoiselämäkertojen ja matkakertomusten sopusointuiseen kudelmaan. Konkreettisen matkustamisen rinnalla kirja tekee kiehtovia tutkimusmatkoja historiaan, naiseuteen ja ihmismieleen.

Kankimäen esikoisteos, *Asioita jotka saavat sydämen lyömään nopeammin*, avasi samankaltaisessa hengessä näkymiä Japaniin ja Kiotoon 1000-luvulla eläneen Shei Shōnagonin tarinan kautta. Kirjailijana – ja matkantekijänä – Kankimäki on tarkkailija, joka sivusta seuraten kuulee ja näkee tarkasti. Arkisenoloisin havainnoin ja pohdiskeluin hän punoo helposti lähestyttäviä mutta syvälle vieviä tarinoita, kirjoja, jotka jäävät polttelemaan lukijansa mieleen.

Menneisyyden varjoja

Katja Kettu
Rose on poissa
WSOY, 2018

Teksti **Merja Leppälahti**

Rosella on oikeakin nimi, mutta intiaanilapsille tarkoitetussa sisäoppilaitoksessa hänestä tulee Rose. Häntä opetetaan puhumaan Jeesuksen kieltä, englantia, ja hylkäämään rumat ja pahat pakanatavat. Rose onnistuu kuitenkin karkaamaan koulusta ja palaa reservaattiin äitinsä luokse. Reservaatin alueella asuu myös valkoisia, ja Rose menee naimisiin suomalaissyntyisen miehen kanssa. Ettu ja Rose saavat tyttären, jonka nimen anoppi päättää: Lempi.

Kesällä 2018 Lempi on jo täyttänyt viisikymmentäviisi vuotta. Hän asuu uskovien yhteisössä kaukana reservaatista, jossa hän lapsena oli intiaaneille liian valkoinen ja suomalaisille liian intiaani. Hänen äitinsä Rose katosi yli neljäkymmentä vuotta sitten, samaan aikaan hänen isänsä menetti muistinsa. Monet uskovat isän tappaneen äidin. Nyt yksi valkoinen tyttö on kadonnut, ja isä on alkanut muistaa asioita. Lempi kutsutaan käymään reservaattiin.

Kettu kutoo taitavasti yhteen dekkarimaista juonta ja Amerikan alkuperäisasukkaiden ja suomalaisten siirtolaisten todellista historiaa. Kuten Rose ja Lempi, lukija näkee vääryyksiä, joita ei pysty tuosta vain korjaamaan. Tarina etenee pitkälti kirjeinä, Lempi kirjoittaa vuonna 2018 tutulle miehelle, 1970-luvun Rose kirjoittaa Lempille ennen katoamistaan. Vuosiluvut muistuttavat lukijalle, ettei tämä ole kaukaista menneisyyttä, vaan tässä ja nyt. Ketun värikkäässä kielessä on mukana fingelskaa, amerikansuomalaisten puhekieltä.

Kirjan tarina on raju, täynnä epäoikeudenmukaisuutta, vihaa ja rakkauttakin. Rose on poissa, ja keskiössä on Lempi, joka ei oikein tiedä, kuka hän on ja mihin hän kuuluu. Selvittämällä vanhojen tapahtumien kulkua Lempikin pystyy löytämään itsensä.

”Valitsen tämän elämän”

Pauliina Vanhatalo
Toinen elämä
S & S, 2018

Teksti **Johanna Venho**

Pauliina Vanhatalo kuvaa autobiografisessa, taitavasti kirjoitetussa kirjassaan elämän taitekohtaa, jossa mahdollisuuksia täynnä ollut nuoruus on takana ja ihminen hahmottaa uuden vaiheen alkavan. Onko se keski-ikää? Ehkä. Enemmän se on kuitenkin jonkinlainen asettumisen ja vakiintumisen aika. Toinen elämä on kuvaus siitä, mitä ajattelee ja kokee neljänkympin korvilla ihminen, joka on pitkässä liitossa ja perheellinen. Monet elämän isot valinnat on tehty, mitä nyt on odotettavissa?

Vanhatalo kertoo omista vaiheistaan, kiinnittymisestä puolisoon, parisuhteen dynamiikasta. Se on jokaisessa parisuhteessa omanlaisensa, mutta on äärettömän kiinnostavaa, millaisia kysymyksiä Vanhatalo nostaa omasta kohdastaan esille. Itsenäisyyden ja läheisyyden ristiveto lienee parisuhteille ominaista aina. *“Ehkä itsenäisyys ja läheisyys ovatkin nollasummapeliä: mitä itsenäisempi suhteessa on, sitä vähemmän siinä kokee läheisyyttä, ja mitä enemmän kokee läheisyyttä, sitä vähemmän on itsenäinen.”*

Miten olla kadottamatta itseään ja vapauttaan toiseen ja silti vaalia suhdetta? Kirjailijaäiti ja -vaimo miettii, miksi onkaan valinnut näin työlään elämäntavan, mutta toisaalta pitkän parisuhteen luottamus antaa tilaa omien sisäisten asioiden pohtimiselle. Jos olisi enemmän draamaa, “ehkä jännitteiset tapahtumat peittäisivät alleen jotakin niin ettei sitä voisi nähdä”. Keski-ikä on usein sisäänpäin kääntymisen aikaa.

Ihailen tyyninä soljuvia, ehjiä lauseita. Kerronnan ääni on rauhallinen ja tyyni, se istuu kirjan teemaan. Fragmentaarinen rakenne jättää tilaa lukijan omille ajatuksille, isot kysymykset eivät näyttäydy liian raskaina. *Toinen elämä* on kirja, johon palaan varmasti monta kertaa uudelleen.

Viron satakieli

Viron kansallisrunoilija Lydia Koidula on kotimaassaan erittäin arvostettu. Suomessa hän on silti melko tuntematon, eikä hänen tuotantoaan ole juuri suomennettu.

Teksti **Merja Leppälahti**

Lydia Emilie Florentine Jannsen syntyi joulukuussa 1843 opettaja Johann Jannsenin ja hänen vaimonsa Emilie Kochin esikoisena. Perheeseen syntyi vielä toinen tytär ja neljä poikaa. Perheen kotikieli oli saksa. Lydia sai tuon ajan naiseksi hyvän koulutuksen ja suoritti korkeimman naiselle mahdollisen loppututkinnon, ns. kotiopettajatutkinnon. Hän ei kuitenkaan ryhtynyt kotiopettajaksi, vaan työskenteli isänsä perustamassa *Pärnu Postimees* -lehdessä, joka oli Viron ensimmäinen sanomalehti. Perheen muutettua Tarttoon vuonna 1863 Johann Jannsen alkoi julkaista *Eesti Postimees* -lehteä, jossa tytär työskenteli uutterasti ladontaa lukuunottamatta kaikissa mahdollisissa tehtävissä. Tässä lehdessä myös ilmestyivät Koidulan ensimmäiset julkaistut runot.

Isänmaallista runoutta

Runokokoelma *Waino-Lilled* (Kedon kukkia) julkaistiin vuonna 1866 Koidulan ollessa 23-vuotias. Kokoelma ilmestyi nimettömänä, runoista oli ainakin osa käännöksiä. Koidulan kansallisrunoilijan maine syntyi toisen kokoelman myötä. Vuonna 1867 ilmestyi *Emajõe ööbik* (Emajoen satakieli), jonka runot olivat palavan isänmaallisia. Muita kokoelmia Koidula ei julkaissut, mutta hänen runojaan ilmestyi kyllä lehdissä. Kaikkiaan Koidula kirjoitti noin kolmesataa runoa, joista tosin vain osa julkaistiin hänen elinaikanaan. Koidulan runot koottiin yhteen kokoelmaan, joka julkaistiin vuonna 1925 nimellä *Kogutud luuletused* (Kootut runot). Useita Koidulan isänmaallisia runoja on sävelletty, muutamia moneenkin kertaan. Joitakin Koidulan runoja oli mukana virolaisessa koulun lukukirjassa, jonka ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1867 ja josta otettiin uusia painoksia 1920-luvulle saakka. Tämä teki kyseisistä runoista koko kansan tuntemia. Vaikka Koidulan runot olivat isänmaallisia, niitä ei pidetty nationalistisina, joten hän sai säilyttää asemansa myös neuvostoaikana.

Koidula kirjoitti myös useita näytelmiä, joita esitettiin Tartossa lähinnä ylioppilasryhmien voimin. Aino Kallaksen mukaan näytelmät olivat taiteellisesti keskinkertaisia, mutta ne olivat arvokkaita, koska muita virolaisia näytelmiä ei tuohon aikaan ollut. Koidula muistetaan myös laajasta kirjeenvaihdostaan, joka on julkaistu. *Kalevipoeg*-eepoksen Friedrich Reinhold Kreutzwaldin kanssa käyty kirjeenvaihto sisältää yli sata kirjettä.

Hetken loistava tähdenlento

Vuonna 1873 Koidula avioitui yllättäen lääkäri Eduard Michelsonin kanssa ja muutti Kronstadtiin, Suomenlahden saareen Pietarin lähistöllä. Michelson sai sieltä paikan sotalaivaston lääkärinä. Koidula ei viihtynyt Kronstadtissa, mutta asui siellä elämänsä loppuun saakka. Hän sai neljä lasta, joista vanhin kuoli tulirokkoon muutaman vuoden ikäisenä ja nuorin eli vain muutaman päivän. Koidula itse kuoli syöpään 43-vuotiaana. Aino Kallas nimittääkin elämäkerrassaan Lydia Koidulaa tähdenlennoksi, joka loisti vain lyhyen ajan.

Kirjailijanimi Koidula (koit = aamunkoitto) ei ole runoilijan itsensä keksimä. Sitä käytti ensi kertaa C. R. Jacobson vuonna 1867 julkaistessaan joitakin Koidulan kirjoittamia runoja tuntematta niiden kirjoittajaa. Myöhemmin runoilija on itsekin toisinaan käyttänyt nimeä, vaikka ei säännöllisesti. Nimi Koidula on kuitenkin myöhemmin vakiintunut yleiseen käyttöön.

Koidula on virolaisen runouden tienraivaaja, jonka tuotanto merkitsi vironkielisen runouden alkua. Koidula elää edelleen virolaisissa koulukirjoissa ja kuorolauluissa. Tähän nähden Koidulan runoja on suomennettu hämmästyttävän vähän. Muutamalla runolla Koidula on mukana Elsa Enäjärvi-Haavion toimittamassa antologiassa *Eestin runotar*, yksittäisiä runoja on julkaistu myös muualla. Juuri ilmestynyt Koidulan runokokoelma *Sillalla soi satakieli* on siten erittäin tervetullut.

Sillalla soi satakieli valmisteltiin Viron 100-vuotisjuhlan kunniaksi. Kirja sisältää kolme lyhyttä artikkelia Koidulasta ja hänen tuotannostaan sekä viisikymmentä runoa, joita on ollut suomentamassa peräti 16 eri henkilöä. Osa runoista on käännetty mitallisiksi, osa hyvin vapaasti. Kokoelmassa on ensimmäistä kertaa suomennettu Koidulan runosikermä ”Suomen silta”, josta juontuvaa nimitystä käytettiin myöhemmin yleisesti kuvaamassa Suomen ja Viron kulttuuriyhteistyötä. Hilja Haahden suomennoksena tunnetun ” Äidin sydän” (”Emasüda”) -runon Hanna Pippuri on kääntänyt uudelleen ilmeisesti mahdollisimman sanatarkasti ilman loppusointujen vaatimusta. Yksi runo, ”Kodu”, on suomennettu kahdesti. Heli Laaksonen on kääntänyt runon länsimurteiseksi nimellä ”Koto”, ja Aaro Kalliokoski saman runon stadin slangille nimellä ”Hima”. Erityyppisten käännösten käyttö on onnistunut ratkaisu. Vaihtelevat käännökset antavat suomalaiselle lukijalle Koidulasta monipuolisemman ja kiinnostavamman kuvan kuin pyrkimys yhtenäiseen 1800-luvun tyyliin olisi tehnyt.

Lydia Koidula juoksee lapsena, takana istuu pappa Jannsen tupakoimassa. Patsas Tartossa, Emajoen rannalla. >>

”Koidula on virolaisen runouden tienraivaaja.”

INFO

Lue lisää:
Aino Kallas: *Tähdenlento*. Otava, 1915.
Elsa Haavio: *Eestin runotar*. WSOY, 1940.
Lydia Koidula: *Sillalla soi satakieli*. NyNorden, 2018.

Kuva **Eesti Maaelumuuseumid SA** >>

Satakieli

Satakieli, kyselivät:
miksi öisin laulamaan
sinut luotiin, kun ei kukaan
kuuntele, ei huomaakaan?

Viisaasti he vastasivat
kysymykseen viisaaseen,
minä vaiti, puuttumatta
viisaan kansan puheeseen.

Ajattelin: ehkä olet
kaltaiseni laulaja?
Kun on tuska sydämessä,
kutsuuko laulu sinua?

Künnilind, nad kõnelesid. Suom. Anna Kyrö.

Kielitietoisuus on kansalaistaito

Kieli on kuin silmälasit – kun siihen tottuu, sitä ei huomaa. Kielellä ei pelkästään kuvata maailmaa, sillä myös luodaan todellisuutta.

Teksti **Tiina Onikki-Rantajääskö**

Yhteiskunnassa toimiminen kysyy monenlaista kielellistä tilannetajua ja tekstilajien tajua. Pelkällä somen vapaamuotoisella kielellä ei pärjää joka tilanteessa. Kirjakielen perusteet opitaan koulussa ja lukemalla erilaisia tekstejä, kaunokirjallisuutta, lehtiä, ohjeita ja niin edelleen. Globaalissa maailmassa tarvitsee lisäksi useampia kieliä – ja sitä paremmin tulee toimeen, mitä paremmin ymmärtää myös kieltenvälisiä kulttuuri- ja vivahde-eroja.

Kielen ja kielten monenlaisten ja vaihtelevien roolien ymmärtämistä kutsutaan kielitietoisuudeksi. Sillä on entistä näkyvämpi osa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa monilukutaidon ohella. Monilukutaidolla taas tarkoitetaan kykyä hahmottaa erilaisten tekstien roolit ja merkitykset eri tilanteissa ja myös käyttää ja tuottaa tekstejä eri tavoin – myös kuvan ja sanan multimodaalista yhteispeliä. Opetus ohjaa kokonaisuuksien hahmottamiseen, käsitteelliseen jäsentämiseen ja puntaroimaan erilaisia tapoja perustella väitteitä.

Kieli jäsentää tietoa

Oppilaitoksissa jokaisella oppiaineella tai tiedonalalla on omaa erikoissanastoa, johon kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Tämä on tärkeää myös siksi, että oppilaiden kielelliset taustat poikkeavat suuresti toisistaan. Monet oppilaat tarvitsevat tukea ymmärtääkseen oppikirjojen kieltä. Erikoissanaston omaksuminen on koko koulutusputken – ja elämän mittainen haaste. Erikoisalojen sanasto korostuu toisella asteella ja varsinkin ammattikoulutuksessa. Se on haaste myös opettajille. Jotkut ammatilliset äidinkielenopettajat opettelevat hitsaamaan ja ajamaan trukilla, koska käytännön työssä käytettävä sanasto ja sanomisen tavat poikkeavat oppikirjojen kielestä.

Opettajien yhteistyö on välttämätöntä, kun halutaan lähestyä eri oppiaineita ”kieli edellä”. Internetissä on tarjolla erilaisia lähteitä, joista on apua niin opettajalle kuin kenelle tahansa kiinnostuneelle. Mainitsen tässä vain kaksi. Tieteen termipankki kokoaa yhteen verkkopalveluun tietoa eri tieteenalojen erikoissanastosta ja sen käsitteellisestä taustasta. Käännösvastineiden ja käsitesuhteiden lisäksi alan tutkijat kertovat käsitehistoriasta ja laajemmista tietokehyksistä, joihin kunkin termin käyttö liittyy. Tieteen termipankkiin tietoa tuottavat kunkin alan asiantuntijat. Wikimaailmassa toimivana se karttuu jatkuvasti. Lukiolaiset ovat jo löytäneet sieltä apua ylioppilaskirjoituksiin valmistautuessaan. Monien ammatillisten alojen sanastoa löytyy Sanastokeskus TSK:n termipankista Tepasta.

Monet kielet näkyviin

Kielitietoisuus on myös sitä, että ihmisten erilaista kielitaitoa arvostetaan. Kielitaito ei edellytä kielen läheskään ”täydellisesti” osaamista – mitä se sitten merkitseekään. Jo muutama fraasi voi sopivassa tilanteessa olla käyttökelpoinen vuorovaikutuksen voimavara. Kielirepertoaaria on myös kyky vaihtaa kielimuotoa, kuten yleiskielestä murteeseen. Kielten rajat ylittämällä voi ilmentää omaa identiteettiään ja tyyliään. Erilaisissa nuorison alakulttuureissa harrastetaan tällaista kieleilyä. Joku sanoo *wallah*, toinen käännöslainana ”mä vannon”, kun haluaa vahvistaa, että sanottu pätee ’ihan oikeesti’.

Kouluissa oppilaiden kielitaidosta kertyy mahtava voimavara, kun se otetaan rohkeasti käyttöön. Monen maahanmuuttajataustaisen nuoren arjessa elävä monikielisyys on koulussa jäänyt piiloon ja saattanut näyttäytyä jopa kielitaidottomuutena, kun kielitaidon vaatimus kohdistuu vain suomeen. Todellisen monikielisyyden kohtaaminen vaatii myös uskallusta. Opettaja ei tällöin olekaan aina se, joka tietää parhaiten – ei välttämättä edes se, joka ollenkaan ymmärtää, mitä sanotaan. Sen sijaan hän voi olla se, joka rohkaisee oppilasta näkemään omat mahdollisuutensa maailmassa.

Vuorovaikutuksen maailma

Kielitietoisuudessa on lopultakin kysymys ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Kielellä rakennetaan yhteistä tietopohjaa, maailmankuvaa ja toimintatapoja. Sillä voi myös romuttaa toisen ihmisen yritykset olla mukana yhteispelissä. Kielellä voi osoittaa hyväksyntää ja arvostusta

”Kielten rajat ylittämällä voi ilmentää omaa identiteettiään ja tyyliään.”

ja sillä voi satuttaa. Kuunteleminen on yksi tärkeimmistä kielenkäytön taidoista.

Kielellä toimimisen tapoja kannattaa tarkastella tietoisesti. Tämä voi lisätä yksilön vapautta, elämänhallinnan keinoja ja antaa työkaluja tarttua vuorovaikutuksen ongelmiin. Esimerkiksi vihapuheen kohtaaminen on lamauttavaa, mutta kun huomaa, että se rakentuu pitkälle kierrätetyistä sananvalinnoista ja tietyntyyppisistä argumentoinnin kikoista, voi paremmin etäännyttää itsensä sen tunnevaikutuksesta ja asettua kysymään, miksi kukaan valitsee tällaisen tavan olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa.

Kielitietoisuus on yksinkertaisesti osa kansalaiseksi kasvamisen perustaitoja tietoyhteiskunnassa ja globaalissa maailmassa.

Kirjoittaja on suomen kielen professori Helsingin yliopistossa.

Kuva **Marjo Koivumäki/Studio Apris**

Kierrätetään!

Pukeutuminen on hauskaa. Jokainen haluaa näyttää hyvältä ja vaatteet ovat tärkeä keino saavuttaa muiden hyväksyntää. Nuorena tyttönä minulla oli onni, kun oma mummoni oli ompelijatar. Jätepaloista hän loihti minulle hienoja asuja. Sain lisäksi äidin ystävättäreltä hänen pieneksi käyneitä vaatteita, joista syntyi uusia hameita ja mekkoja.

Kierrätys, siivous ja sisustus ovat syksyn aiheita. Harvoin tulee ajatelleeksi, että kierrätettiinpä ennenkin. Vaatteiden uusiokäyttö soveltui niin rahvaan, kuin myös kuninkaallisten käytänteisiin. Esimerkkejäkin löytyy useita. Ensimmäisenä mieleeni juolahtaa Unkarin kuninkaan kruunajaisviitta keskiajalta. Alun perin kuningatar Gizella ompeli vuonna 1032 upean kullalla kirjaillun messukasukan, josta tehtiin 1200-luvulla kruunajaisviitta. Myös maallisesta vaatekappaleesta saatettiin muokata kirkollista asua. Taidehistorioitsija Riitta Pylkkänen mainitsi pukututkimuksissaan useita esimerkkejä, miten säätyläisnaisen puvusta oli tehty messukasukka ainakin 1600-luvulta lähtien. Kastemekot koottiin useimmiten vanhoista puvuista, pitsien tilkuista ja koristenauhojen jätepaloista. Silkkisestä rokokoopuvusta muodostettiin uuden muodin mukaan 1790-luvulla lyhkäisiä ja vartalonmukaisia spenser-röijyjä. Ristiäismekkoja puolestaan oli ja kenties joissain perheissä on edelleen tapana käyttää useassa sukupolvessa.

Monilapsisissa perheissä vaatettaminen on aina edellyttänyt ponnistuksia äidiltä ja koko suvulta. Niukoissa oloissa oli kierrätettävä ja korjattava sukulaisilta saatuja vaatekappaleita. Kierrätys symboloi elämän jatkuvuutta suvussa. Tekstiilityö oli tavallista maaseudulla ja kaupungissa yhdistäen naisia niin suvussa kuin laajemmassa yhteisössä.

Päivi Aikasalo on tutkinut naisten pukeutumista Kotilieden artikkeleiden valossa. Käytännöllisyys oli naisten hyve, ja varsinkin pula-aikana naiset turvautuivat neulaan ja lankaan. Vanhoja miesten pukuja arvostettiin ja niistä ommeltiin naisten kävelypukuja. Ompelutaito oli keino pukeutua järkevästi, mutta kauniisti.

Paluuta menneeseen ei ole. Kansallispukuharrastus on erinomainen kestävän kehityksen esimerkki; se on aina ajaton juhlapuku. Neulominen on trendikästä, langasta syntyy uutta ja omaperäistä, juuri käyttäjälleen sopivaa. Vintage-kauppojen tarjonta kiinnostaa, ja kirpputorien asiakkaita on paljon. Vaihtoehtoja on nyt monenlaisia, jokainen löytää tapaansa sopivan!

Ildikó Lehtinen

Vuosikokous 2018

Elonkeraista – vireyttä ja elinvoimaa pohjoisesta

Elsan-päivän kahvitilaisuudessa Rovaniemen Kalevalaiset luovutti KNL:n deponoiman kauniin puolinukkaraanun Lähteentien Pirtille. Raanu palasi alkulähteilleen, koska se on vuonna 1950 valmistettu samassa rakennuksessa sijainneessa naiskäsiteollisuuskoulussa. Raanun otti vastaan Maarit Simoska (vas.). Luovuttajia edusti yhdistyksen puheenjohtaja Sisko Ylimartimo. Kuva **Maria-Liisa Juntunen**.

Juhlayleisöä syyskokouksessa. Tämän kuvan myötä Rovaniemen Kalevalaiset lähettää kiitoksensa kaikille 70-vuotisjuhliin osallistuneille ja yhdistystä muistaneille. Kuva **Kuvaraito / Rainer Hiuspää.**

Teksti **Sirpa Huttunen**

Liiton vuosikokous pidettiin syyskuun lopulla Rovaniemellä kulttuurikeskus Korundissa. Upea ruska ja pohjoisen mutkaton asenne takasivat onnistuneet puitteet järjestelyille. Perjantaina vietettiin Rovaniemen Kalevalaisten 70-vuotisjuhla, johon osallistui sata kalevalaista naista. Yhdistyksen historiikin *Elonkeraista* julkistus huipensi kulttuurintäyteisen juhlaillan. Liitto deponoi tervolalaisen nukkaraanun Rovaniemen yhdistykselle, jonka toimesta raanu oli 1950-luvulla hankittu Kestikartanoon. Raanun voi nähdä jatkossa Lähteentien Pirtillä. Lapin kansa uutisoi näyttävästi juhlivaa yhdistystä.

Louhen pajassa keskusteltiin yhdistysten nimistä – naiset vai ilman? Kulttuuriperintö on toiminnan punainen lanka, eikä sukupuolella ole niin suurta merkitystä. Liitto pysyy naisjärjestönä ja jäsenistö haluaa kehittää toimintaa tasa-arvoisesti kaikille kiinnostuneille avoimena ja helposti lähestyttävänä. Pirran roolista – jäsenlehti vai kulttuurilehti – käytiin myös vilkasta keskustelua. Jäsenistö piti tärkeänä, että Pirtaa kulttuurilehtenä kehitetään edelleen, mutta tuore lehti tulee ensin vain maksaneille jäsenille; vanhemmat numerot arkistoidaan verkkoon jäsenhankintatarkoituksessakin.

Vuosikokouksessa toimintakertomus ja tilinpäätös 1.4.2017–31.3.2018 hyväksyttiin ja hallitukselle myönnettiin vastuuvapaus. Kuluvan tilikauden toimintasuunnitelmaa päivitettiin Elävän perinnön suullisen ringin toiminnan osalta, jossa Kalevalaisten Naisten Liitolla on vetovastuu. Ensi keväänä alkavan uuden tilikauden 1.4.2019–31.3.2020 toimintasuunnitelma ja -talousarvio hyväksyttiin. Lähitulevaisuudessa varaudutaan alijäämäisiin tuloksiin, sillä kiinteistöyhtiö Kalevala Kartano Oy:n osakekaupasta saattaa tulla vielä kaikille kolmelle omistajataholle (KNL, Kalevala Koru Oy ja Kalevala Korun kulttuurisäätiö) maanpuhdistuskuluja. Tämä asia varmistuu purkutöiden käynnistyttyä tulevan talven aikana.

Liiton hallituksesta jäivät pois varapuheenjohtaja, toiminnanjohtaja Aila Nieminen (Helsingin KN) ja kulttuuritutkija Laura Seesmeri (Porin Kalevalaiset) kahden kolmivuotiskauden jälkeen. Luokanopettaja Tuula Rikala valittiin toiselle kolmevuotiskaudelle ja uusiksi hallituksen jäseniksi vuosikokous valitsi matemaatikko Seija Lehtosen (Helsingin KN) ja kirjailija, FT Tiina Piilolan (Jyväskylän KN). Seuraava vuosikokous on Helsingissä syksyllä 2019 ja vuonna 2020 Joensuussa, jolloin oheisohjelmaa on suunnitteilla myös Ilomantsiin.

Lämpimät kiitokset Rovaniemen kalevalaisille ja kaikille järjestelyihin osallistuneille!

Kirjoittaja on Kalevalaisten Naisten Liiton toiminnanjohtaja.

Liiton yhdisten kuulumiset voit lukea verkkosivuiltamme www.kalevalaistennaistenliitto.fi

Joulupuurolle!

Kuva **Myllyn Paras**

Kalevala Koru ja Kalevalaisten Naisten Liitto järjestävät myös tänä vuonna puurojuhlia paikkakunnan yksinäisille ja yksineläville. Puurojuhla järjestetään useilla eri paikkakunnilla Liiton yhdistysten vapaaehtoisten voimin.

Kalevala Korulle joulukuu on perinteisesti vuoden tärkein kuukausi, ensimmäiset Kalevala Korut näkivät päivänvalon joulukuun 8.päivän vuonna 1937. Alusta alkaen korunvalmistuksen rinnalla on ollut mukana hyväntekeväisyys yhdessä Kalevalaisen Naisten Liiton kanssa. Jouluiset puurotilaisuudet järjestetään yhteistyössä Liiton yhdistysten kanssa joulukuussa 2018 heidän omilla paikkakunnillaan.

– Meidän yhteisenä tavoitteena on tavoittaa paikallisesti yksinäisiä ja yksineläviä ihmisiä ja samalla tuoda esiin omistajajärjestön ja Kalevala Korun pitkää historiaa sekä roolia aktiivisena toimijana erilaisissa hyväntekeväisyystapahtumissa, sanoo Kalevala Korun toimitusjohtaja Riitta Huuhtanen.

Lisätietoja tapahtumapaikkakunnista www.kalevalaistennaistenliitto.fi tai Liiton FB-sivuilta.

Joulutapahtumia

Suomussalmi

Suomussalmen Kalevalaiset järjestävät yksinäisten joulujuhlan 22.12. klo 13.00–15.00 Ämmänsaaren seurakuntakeskuksessa. Tilaisuus on kaikille yksinäisyyttä kokeville yläkainuulaisille tarkoitettu jouluinen hetki ruokailuineen ja ohjelmineen. Tervetuloa!

Kuopio

Sunnuntaina 2.12. 1. Adventtisunnuntain kolehdin kanto Kuopion Tuomiokirkossa. Pukeutuminen kansallispukuihin ja kokoontuminen klo 9.15 sakastissa. *Ilmoittautuminen: liisa.saavalainen@gmail.com*

Hämeenlinna

Hämeenlinnan Seudun Kalevalaiset Naiset viettävät ti 18.12. pikkujoulua Hämeenlinnan kirkossa. Klo 19.00 Bachin Joulukantaatit Hämeenlinnan kirkossa. Hinta 22 euroa, eläkeläiset 18 euroa. Ennen konserttia klo 17.30 – 18.15 on yhteinen joulukahvihetki, Cafe`Laurell, Sibeliuksenkatu 7, kahvi + kahvileipä noin 5 euroa

Lisätietoja: Marjatta Tiirikkala puh 041 446 9635 tai marjattatiirikkala@gmail.com

Joensuu

Joensuun Kalevalaiset järjestävät tiistaina 11.12. klo 16 – 18 jouluisen glögitapaamisen Woutilassa, luovan alan toimijoiden työskentely- ja myyntitilassa. Aiheena suunnittelun ja designin merkitys vuoden teeman Kalevalainen koti valossa.

Katariina Nuutisen Lyylit. Kuva **Anna Salmisalo.**

Pöhötautista perinnettä

Teksti **Niina Hämäläinen**
Kuva **Gary Wornell, SKS 2015**

Käsityksemme suullisesta perinteestä pohjautuvat niistä tehtyihin valikoituihin esityksiin, kuten Kalevalaan tai kirjailijoiden tulkintoihin. Vuosina 1840 ja 1841 ilmestyneen Kantelettaren, Kalevalan sisarteoksen on katsottu esittävän mahdollisimman todenmukaisesti kansalyriikan kirjoa. Esimerkiksi Lönnrotin ei katsottu muokanneen liikaa alkuperäisiä kansanrunoja (vrt. Kalevalan vastaanotto).

Ajatusta ohjasi Lönnrot itse Kantelettaren esipuheessa kutsuen lyyristä laulua herkäksi kukaksi, joka vahingoittuu, jos sitä muokataan: ”Ei yksikään kukka ole arempi vierasta koskemisen suhten, kun kansanlaulut. Joku ainoa vieras sana, jolla luultaisi parannettavan, usein pilaisi koko laulun somuuden.”

Toisaalta, paljon myöhemmin, kun kansanrunoustiede syntyi 1880-luvulla, tutkijoiden mielenkiinto alkoi suuntautua Kalevalasta kohti tallennettuja kansanrunoja ja niiden levinneisyyttä. Tämän seurauksena vahvistui käsitys myös Kantelettaren epäaitoudesta. Kantelettaren runoja luonnehdittiin ”pöhötautisiksi”, sillä ne olivat liian laveita sekä pituudeltaan että teemoiltaan.

Syvästi kansanrunoutta ihaileva taidehistorioitsija Onni Okkonen totesi 1900-luvun alussa pettyneenä, ettei ajan sivistynyt lukija enää arvostanut oikeaa perinnettä. Okkonen ehdotti uudistettua Kanteletar-laitosta, joka olisi mahdollisimman lähellä aitoa kansanrunoa. Tässä uudessa versiossa olisi miellyttävä ulkomuoto, kauniimmat ja täydellisemmät runot sekä koskematon kieli, kansanrunon lapsellinen luonnollisuus ja yksinkertaisuus. Paljon myöhemmin runoilija ja tutkija Martti Haavio julkaisikin oman Kanteletar-sovituksensa, kansanlyriikan antologian Laulupuun (1952), jossa pyrki palauttamaan Lönnrotin paisuttamat kansanrunot niiden alkuperäiseen, turmeltumattomaan muotoon.

Onni Okkosen huolta olisi saattanut (tai sitten ei) lieventää tieto siitä, että Lönnrot ryhtyi viimeisinä elinvuosinaan, 1870–80-lukujen vaihteessa toimittamaan uudistettua, laajempaa versiota Kantelettaresta. Hänen mukaansa siitä tulisi ainakin puolet aikaisempaa laajempi, laitos johon hän suunnitteli käyttävänsä kaiken siihen asti kerätyn runomateriaalin. Työ jäi kuitenkin kesken ja unohtui arkiston uumeniin.

Uuden Kanteletar-laitoksen käsikirjoitukset SKS:n arkistossa osoittavat, että Lönnrot lavensi yhä enemmän lyyrisiä runoja: lisäsi pituutta toistolla ja yhdistämällä samaan teemaan kuuluvia runoja yhdeksi. Oliko kyseessä Lönnrotin muokkaustyön yhä lisääntyvä pöhöttyminen – vai runojen lähentyminen tallennettuihin kansanrunoihin? Lönnrotin käsikirjoitusaineistoa lukiessa mieleen nimittäin nousevat inkeriläiset pitkät, polveilevat lyyriset laulut. Voidaan vain kuvitella, millaisen vastaanoton uusi Kanteletar ilmestyessään olisi saanut: Olisiko se tyrmätty vai saanut ymmärrystä osakseen? Entä millä lailla se mahdollisesti olisi muovannut käsityksiämme kansanlyriikasta?

Kirjallisuus:

Haavio, Martti 1952: Laulupuu. Suomen kansan tunnelmarunoutta. Helsinki: WSOY.

Okkonen, Onni 1908: Uusi suomalainen kansanrunous-antologia. – Virittäjä.

KALEVALA
JEWELRY

KESYTTÄMÄTTÖMILLE NAARASLEIJONILLE

Suomen naarasleijona -koru nyt saatavilla. Kalevala Koru Flagship Store: Pohjoisesplanadi 25-27, Helsinki, valtuutetut Kalevala Koru -jälleenmyyjät sekä kalevalakoru.fi